

11—14 februari

Debatter m. m.

Tisdagen den 11 februari

Sid.

Meddelande ang. enkel fråga av herr Lindblad (fp) ang. verkningarna av varmvattenutsläpp från kärnkraftverk	4
---	---

Onsdagen den 12 februari

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.	5
Grundlagsändring beträffande upphävande av postmedlens egenkap av bevillning	26
Granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning	29

Torsdagen den 13 februari

Svar på enkla frågor:

av herr Strandberg (m) ang. mottagningsmöjligheterna i Norrbotten för TV:s program 2	33
av herr Werner (vpk) ang. bedömningen av arbetsförmåga vid ersättning från den allmänna försäkringen	34

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 12 februari

	Sid.
Konstitutionsutskottets memorial nr 1, ang. vilande förslag till ändringar i grundlagarna, innebärande övergång till enkammarriksdag m. m.	5
— nr 2, ang. ett vilande förslag till grundlagsändring, avseende upphävande av postmedlens egenskap av bevillning, m. m. ..	26
— nr 3, ang. vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna ..	28
Statsutskottets utlåtande nr 1, ang. utgifterna för kungl. hov- och slottsstaterna	28
— nr 12, ang. utgifterna inom civildepartementets verksamhetsområde	28
— nr 14, ang. anslag till oförutsedda utgifter	28
— nr 15, ang. för flera huvudtitlar gemensamma frågor	28
— nr 16, ang. anslag till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	28
— nr 17, ang. stat för statens allmänna fastighetsfond	28
— nr 18, ang. beredskapsstat för försvarsväsendet	28
Bankoutskottets memorial nr 1, ang. fullmäktiges i riksbanken avgivna berättelse	29
— nr 2, ang. fullmäktiges i riksgäldskontoret avlämnade berättelse	29
— utlåtande nr 3, ang. granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning	29
— nr 4, ang. granskning av riksdagens lönedelegations verksamhet under år 1968	29
Första lagutskottets utlåtande nr 1, ang. granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning	29

Tisdagen den 11 februari

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 31 nästlidne januari.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag anhålla om tjänstledighet från riksdagsarbetet under tiden den 12/2 (på eftermiddagen)—den 14/2 1969 för deltagande i OECD:s ministermöte i Paris.

Stockholm den 11 februari 1969.

Gunnar Lange

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens förordnanden:

nr 50, för herr Lars Thorsten Larsson att vara ledamot i styrelsen för riksdagens förvaltningskontor;

nr 51, för herr Eskil Göran Daniel Tistad att vara ledamot i styrelsen för riksdagens förvaltningskontor;

nr 52, för herr John Erik Eriksson att vara styrelsesuppleant i riksdagens förvaltningskontor; och

nr 53, för herr Stig Kjell Olof (Ola) Ullsten att vara styrelsesuppleant i riksdagens förvaltningskontor.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 54, till Konungen angående val av en suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond,

dels ock till riksdagens förordnande, nr 55, för Kurt Allan Ingemar Mundebo att vara suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet motionerna nr 902—906.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 1—3, statsutskottets utlåtanden nr 1, 12 och 14—18, bankoutskottets memorial nr 1 och 2 samt utlåtanden nr 3 och 4 ävensom första lagutskottets utlåtande nr 1.

Anmälades och bordlades följande motioner:

nr 907, av herr *Björk m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 5, med förslag till lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.;

nr 908, av fru *Segerstedt Wiberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 5, med förslag till lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.;

nr 909, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 11, angående anslag till teckning av aktier i AB Gullhögens Bruk;

nr 910, av herr *Johansson, Knut*, och herr *Högström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 11, angående anslag till teckning av aktier i AB Gullhögens Bruk;

nr 911, av herrar *Skårman* och *Ska-gerlund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 11, angående anslag till teckning av aktier i AB Gullhögens Bruk;

Meddelande ang. enkel fråga

nr 912, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 12, med förslag till lag om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 163) om införande av brottsbalken;

nr 913, av herr *Bengtson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 13, med förslag till lag om ändring i narkotikastrafflagen den 8 mars 1968 (nr 64), m. m.; och

nr 914, av herr *Virgin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 13, med förslag till lag om ändring i narkotikastrafflagen den 8 mars 1968 (nr 64), m. m.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla

fråga denna dag framställdes av herr *Lindblad (fp)* till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet:

»Kan Herr Statsrådet ange hur snart undersökningsresultat kan väntas beträffande marinbiologiska och andra verkningar i rent respektive förorenat vatten vid varmvattenutsläpp från kärnkraftverk?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.03.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 12 februari

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 4 in-
nevarande månad.

Föredrogos och hänvisades
motionerna nr 907 och 908 till lag-
utskott samt
motionen nr 909 till statsutskottet.

Vid föredragning av motionen nr 910
hänvisades densamma, såvitt den av-
såge anslag till teckning av aktier i AB
Gullhögens Bruk, till statsutskottet och
i övrigt till bankoutskottet.

Föredrogos och hänvisades
motionen nr 911 till statsutskottet
och
motionerna nr 912—914 till lagut-
skott.

**Grundlagsändringar beträffande över-
gång till enkammarriksdag m. m.**

Föredrogs ånyo konstitutionsutskot-
tets memorial nr 1, med uppgift på vi-
lande förslag till ändringar i grund-
lagarna, innebärande övergång till en-
kammarriksdag m. m.

I detta memorial hade konstitutions-
utskottet för riksdagens slutliga ställ-
ningstagande anmält det vid 1968 års
riksdag som vilande antagna förslaget
till ändringar i regeringsformen och
riksdagsordningen, innebärande över-
gång till enkammarriksdag m. m. Ut-
skottet hade hänvisat till sitt betänkan-
de nr 20 samt propositionerna nr 27
och nr 92 vid 1968 års riksdag.

Herr VIRGIN (m):

Herr talman! Första kammaren står
nu inför det beslut som skall ge den
vilande författningsreformen slutgiltig
verkan. Det gäller en reform som bl. a.
innebär att tvåkamarsystemet avskaf-
fas och därmed att denna kammare upp-
hör att existera i sin hittillsvarande
form. Beslutet berör på lika sätt med-
kammaren men har ofta kommit att be-
traktas och beskrivas som ett avskaf-
fande av första kammaren. En sådan
beskrivning är kanske också naturlig
eftersom den nya folkrepresentationen
berövas just de särdrag som har ut-
märkt första kammaren.

Det är egentligen märkligt att den
nu aktuella författningsreformen har
väckt så litet uppmärksamhet och så
svagt intresse inom svenska folket. Inga
demonstrerande studenter, inga upp-
fordrande affischer, inga hetsiga brand-
tal inför engagerade åhörarskaror, inga
upplopp och oroligheter har tvingat
fram reformen. Skillnaden mot den
upprörda tiden före 1866, när den här
riksdagen kom till, är slående. Man vill
faktiskt fråga sig: Vad beror denna
skillnad på? Är reformen nu inte lika
angelägen? Är den kanske rent av onö-
dig? Låt oss hoppas att förklaringen är
den, att reformen är så väl anpassad i
tiden att nackdelarna med det som nu
skall bort ännu inte har hunnit bli all-
mänt uppenbara.

Den enighet som har uppnåtts kring
författningsreformen får däremot icke
tolkas så, att tvåkamarsystemet bara
kunnat redovisa negativa resultat. Så
är det verkligen inte. Tvåkammarriks-
dagen har tvärtom mycket väl tjänat
vårt land under den tid som det nuva-
rande systemet har varit i kraft, dvs.
ett sekel, som har kännetecknats av

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

större brytningar och omvandlingar än kanske någon annan epok i Sveriges historia.

Representationsreformen 1866 växte fram ur meningsmotsättningar och diskussioner som med olika intensitet hade präglat hela tidsperioden alltifrån författningsrevisionen 1809. Ståndsriksdagen hade överlevt sig själv. Den kunde inte tillfredsställande fylla de funktioner som krävdes av en riksrepresentation under de nya samhällsförhållanden som snabbt höll på att utvecklas i vårt land.

Det var naturligt att ståndsriksdagen skulle ersättas av ett tvåkammarssystem. Ett sådant kunde bäst tillgodose den maktindelning som var ett önskvärt, för att inte säga självklart, element i den tidens författningsdiskussioner. De två kamrarna skulle därför vara helt likställda. Systemet skulle vidare utgöra en garanti för kontinuiteten i politiken.

I den promemoria där författningsreformens genomförare, Louis De Geer, för konung Karl XV utvecklar de huvudlinjer som borde följas vid reformens fullgörande skrev han bl. a. följande: »Ett tvåkammarssystem torde ——— vara lämpligast för att förekomma ensidiga och förhastade beslut, men båda kamrarna bör utgå från folket i dess helhet och ej från så beskafade valkorporationer, att den ena representerar det högre och den andra det lägre i samhället, varigenom utbrott av samhällets farligaste inre strid framkallas.» Den karaktärsskillnad som skulle finnas mellan kamrarna skulle åstadkommas genom indirekta val till den ena, dvs. första, kammaren och förstärkas av restriktiva valbarhetsvillkor.

Den av De Geer genomförda reformen var inte en demokratisk reform. Detta var naturligt. Det existerade knappast någon demokratisk opinion vid denna tidpunkt. Det skulle emellertid snart bli annorlunda. Rösträttsfrågorna växte fram och intog en dominerande plats i den politiska debatten. I Sverige liksom

i västerlandet i övrigt blev under slutet av 1800-talet och under början av detta århundrade kravet allt starkare från nya medborgargrupper att få delta i politiken.

I viss mån ägde en automatisk demokratisering rum i fråga om andra kammaren i och med att den ekonomiska utvecklingen förde allt flera upp till den inkomst som krävdes för rösträtt. Det har bedömts att år 1908 ungefär 60 procent av de manliga invånarna över 21 år hade rösträtt.

I fråga om första kammaren lade valbarhetsvillkoren hinder i vägen för en motsvarande automatisk demokratisering. Följden blev de allt starkare motsättningar som kring sekelskiftet satte sin prägel på förhållandena mellan kamrarna och som i huvudsak måste tillskrivas kamrarnas ökande skillnader i fråga om sammansättning.

Det var därför naturligt att första kammarens ställning kom att bli en central fråga i samband med rösträttsdiskussionerna. På vänsterhåll ville man främst försvaga kammarens inflytande, medan man på högerhåll ville bevara första kammarens likaberättigade ställning men var villig att medverka till en demokratisering.

Det blev högern förunnat att under ledning av statsminister Arvid Lindman genomföra den första stora rösträttsreformen 1907—1909. Författningsrevisionen innebar en kompromiss. Motsättningarna mellan kamrarna försvagades men bestod allttjämt. Först i och med 1918—1921 års författningsreform skedde en väsentlig utjämning mellan kamrarna. Därefter har inte några mera framträdande skillnader i de båda kamrarnas partipolitiska sammansättning förelegat — i vart fall inte i annan mån än vad som betingas av att det indirekta valsättet oundvikligen leder till överrepresentation för det största partiet.

Bestämmelserna om särskilda valbarhetsvillkor för första kammaren bortogs 1933. Då försvann den sista spär-

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

ren för en demokratisering, och det enda som därefter särskilt kännetecknade första kammaren blev det indirekta valsättet, den längre mandatperioden och den successiva förnyelsen — allt faktorer som i modern författningsdebatt i regel har betecknats som nackdelar.

Fanns det då och finns det då inga fördelar kvar hos tvåkammarssystemet, fördelar som det kan vara angeläget att peka på och tacksamt anteckna den dag då beslut skall fattas om att systemet slutgiltigt skall avskaffas? Jo, det finns det verkligen. De brukar främst anges i tre punkter.

För det första är dubbelbehandlingen av ärendena en tillgång. Den har förhindrat förhastade beslut, den har varit en garanti för att framlagda förslag bli vit omsorgsfullt prövade.

För det andra har tvåkammarssystemet haft betydelse genom att första kammaren utgjort en garanti för kontinuiteten då valen till andra kammaren givit utslag som berott på en tillfällig opinionssvängning. Värdet av denna kontinuitet kan naturligtvis ifrågasättas och har varit en av de stora tvistefrågorna under 1950- och 1960-talens författningsdebatter. Men kammarens funktion i det avseendet är ovedersäglig.

För det tredje har det indirekta valsättet i första kammaren gjort det möjligt att i riksdagen placera för det politiska arbetet värdefulla personer som inte varit villiga att kandidera till en direktvald kammare. Frånvaron av bostadsband har underlättat inval av s. k. rikskandidater.

Ett visst mått på tvåkammarssystemets reella betydelse kan kanske erhållas vid studium av omfattningen och vikten av de frågor i vilka kamrarna har fattat skiljaktiga beslut. Sådana beslut var ganska vanliga före 1921 års författningsreform. De blev därefter sällsyntare och minskade ytterligare från och med år 1937. Självfallet sammanhänger detta till stor del med de parlamentariska förhållandena.

Vid en innehållsanalys av de frågor, som föranlett skiljaktiga beslut och gemensamma omröstningar, kan konstateras att många frågor helt saknat partipolitisk betoning. Statsvetaren docent Olle Nyman påpekar, att »kamrarna trots en fortgående utjämning av karaktärsskillnaderna kommit till olika bedömning av skilda sakfrågor, oberoende av partisammansättningen. Den dubbla behandlingen av ärendena genom att två skilda församlingar tar ställning till dem måste anses erbjuda ett visst skydd mot förhastade, otillräckligt övervägda beslut, även om de båda församlingarna visar långtgående likhet både i fråga om sammansättning och allmänt synsätt».

Vid ärendenas beredning inom riksdagens utskott har första kammaren samma antal utskottsplatser och sålunda samma inflytande trots lägre antal kammarledamöter. Den kan därigenom sägas få kompensation för det numerära underläget vid gemensamma omröstningar.

Under perioden 1922 till 1965, som särskilt har undersökts, har första kammarens ledamöter i utskotten inte representerat någon längre riksdagstradition än andrakammarledamöterna — undersökningen har faktiskt visat motsatsen — men första kammaren har ändå väl förmått hävda sig i utskottsarbetet. Detta framgår också av att utskottsordförandeposterna företrädesvis rekryterats från första kammaren under hela den undersökta perioden. Jag vill erinra om några framträdande namn: Rickard Sandler i utrikesutskottet, C. A. Reuterskiöld i konstitutionsutskottet, Kvarnzelius och J. B. Johansson i statsutskottet, Johan Nilsson i bevillningsutskottet, K. G. Westman i andra lagutskottet. Men det finns många andra.

Förstakammarledamöternas längre mandatperiod och mindre beroende av stora väljarskaror borde rimligen ha lett till en större känsla av oberoende i det politiska arbetet. Det har dock inte

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

gått att få ovedersägliga belägg för att så regelmässigt varit fallet. Klara skillnader mellan kamrarna i det här avseendet kunde dock konstateras under andra världskriget. Första kammaren var då i högre grad än den andra ett forum för en fri kritik av samlingsregeringen och de olika partiledningarna.

Vad så gäller frågan om första kammarens sammansättning från personalkvalitativ synpunkt är det självfallet omöjligt att göra en objektiv bedömning och jämförelse med andra kamrarna. Man får nöja sig med att fastslå att många i formellt hänseende högt kvalificerade personer tillförts politiken genom första kammaren, även om detta inslag varit mindre framträdande under den demokratiska tiden än under kammarens tidigare tillvaro. Rikskandidaternas antal har successivt minskat, medan förstakammarledamöter med kommunalpolitisk erfarenhet har ökat. Det skall dock observeras att andelen kommunalpolitiker under hela tiden varit högre i andra kammaren än i första, vilket kanske förvånar med tanke på valsättet till första kammaren och vilket, tycker jag, ger valkorporationerna ett gott betyg.

Vad slutligen beträffar atmosfären i denna kammare är den, som de ärade kamraterna väl vet, lugnare, sakligare, mindre demagogisk, generösare och vänligare — kanske också litet ointressantare — än medkammarens. I jämförelse med i andra kammaren har debatterna i sakfrågor genomgående fått ett betydligt större utrymme än de allmänna debatterna. Vi som har haft förmånen att utöva vår politiska verksamhet här har lärt oss att uppskatta kammarens egenskaper, och vi är stolta över de särdrag som den genom skiftande tider har lyckats bevara.

Det är alltså av den statsvetenskapliga forskningen klart belagt vad vi alla väl har haft på känn, nämligen att tvåkamarsystemet har haft och har positiva element och att första kammaren ännu i dag fyller en värdefull funktion.

Ärendenas dubbelbehandling har, helt i enlighet med De Geers avsikter, givit en garanti mot förhastade och dåligt underbyggda beslut. De olika valmetoderna har givit det politiska arbetet en mera allsidig förankring.

Och likväl måste systemet försvinna. Det går inte att i längden förena med parlamentarismen, som har blivit ett självklart inslag i vårt demokratiska betraktelsesätt, det system där regeringen måste bygga på och vidmakthålla riksdagens förtroende.

Tvåkamarsystemet har visat sig kunna ge möjlighet till fortsatt regeringsinnehav åt ett parti som förlorat majoriteten inom väljarkåren. Det har alltså hindrat klara utslag i direkta val att leda till regeringsskifte. Väljaren kan inte känna sig helt suverän på valdagen. Allt detta är effekter som var avsedda i författningen men som för modernt demokratiskt betraktelsesätt inte längre känns godtagbara.

Den parlamentariska principen har successivt vunnit fotfäste i den allmänna opinionen. Gradvis har också institutionella förändringar skett för att underlätta dess tillämpning. Jag vill erinra om några av de betydelsefullaste. Statsrådsberedningen som tillkom 1816 gav konseljens ledamöter en större möjlighet till samordning än tidigare. Departementalreformen 1840 gav förutsättningar för att förvandla statsrådskonsejen till en ministär. Omvandlingen av ståndsriksdagen till tvåkammarriksdag innebar att förutsättningar skapades för ett successivt ökande inflytande från riksdagens sida. År 1876 infördes statsministerämbetet, som också formellt gav regeringen en ledare. Röst-rättsreformerna kom att understryka kravet på att regeringen skulle äga riksdagens förtroende, en princip som knä-sattes under tiden 1905—1917 och som sedan dess inte har ifrågasatts.

Tvåkamarsystemet måste alltså försvinna. Första kammarens verksamhet måste upphöra. Men vi fattar inte beslutet härom med lätt hjärta. Vi känner

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

och är stolta över de värden som första kammaren har tillfört den svenska politiken och därigenom hela det svenska samhället.

När redovisning en gång skall lämnas för denna kammares insatser skall man finna omätliga fonder av tankar och känslor, förhoppningar och önsningar. Det är förslag och yrkanden, det är argument och kritik, som har sammanvävts till ett brokigt mönster, men med *ett* inslag, som ständigt har följt väven: en gemensam strävan att verka för svenska folkets bästa.

Ibland har denna strävan blivit till en lidelse, som har gripit och engagerat kammaren, ibland har den knappast varit märkbar. Men den har alltid funnits där. Den har alltid varit en beståndsdel i den politik som fått sin slutliga formulering i denna kammares debatter.

Om jag får tillåta mig att uttala en förhoppning inför den förändring av vår folkrepresentation som nu inledes så skulle jag uttrycka önskemålet att den nya riksdagen måtte i sig kunna uppta något av de värdefulla traditioner som har utbildats under denna kammars hundraåriga tillvaro.

Herr talman! Det är med respekt och vördnad för första kammaren, för dess insatser i det förflutna och i modern tid, för dess talmän och andra framstående ledamöter som jag nu för moderata samlingspartiets förstakammargrupp ber att få yrka på beslut i enlighet med konstitutionsutskottets memorial nr 1.

I detta anförande instämde herrar *Lidgard, Hernelius, Hübinette, Schött, Ebbe Ohlsson, Brundin* och *Vilhelm Erik Carlsson*, fröken *Stenberg*, herrar *Blomquist, Sveningsson, Kaijser* och *Eskilsson*, fröken *Lundbeck* samt herrar *Ingvär Andersson* och *Wallmark* (samtliga m).

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Jag tror att ingen kan bestrida att herr Virgin har rätt när

han säger att första kammaren har haft stor betydelse i det svenska parlamentariska livet, det svenska politiska livet vill jag snarast tillägga, om man ser det hela i historiskt perspektiv. Men min avsikt är inte här att göra någon historisk analys eller någon betygsättning, utan att rikta uppmärksamheten något framåt.

Först vill jag dock göra ytterligare en kommentar med anledning av vad herr Virgin anförde.

Han påpekade att det rådde en verklig skillnad i fråga om folkstämning — jag förmodar att han tänkte på den fridfulla blick som första kammaren verkligen utgör jämfört med förhållandena 1866, då regeringen fruktade att det skulle bli uppror på Stockholms gator och fick dra hit trupper. Vi kan också jämföra med den stora reformen 1809, då Sverige befann sig i krig och vi hade en enväldig kung. Vi kan också jämföra med 1918—1919, då det endast var möjligt att få igenom en demokratisering i eldskenet från oroshärdarna ute i det krigshärjade Europa.

Läget är nu helt annat. Det är med tillfredsställelse, herr talman, som vi från vår sida noterar att det ändå finns förutsättningar att fatta ett beslut om en reformering av riksdagen. Vi har möjlighet att göra detta utan att uppleva de orosstämningar och de svallvågor som funnits vid tidigare tillfällen, och detta är från våra utgångspunkter mycket glädjande.

När vi blickar framåt — och jag har begärt ordet för att säga några ord om nödvändigheten av fortsatta reformer — måste detta ske mot bakgrunden av medvetandet om att demokratin alltid behöver förbättras. Det demokratiska systemet är precis som en organism — om den inte förändras, visar det sig att den inte är vid liv. Den måste ha möjlighet att förnya sig själv, oavsett hur små eller stora påfrestningarna än är. Mot den bakgrunden hälsar vi från folkpartiets sida med tillfredsställelse att det i dag finns möjlighet att fatta be-

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

slut om en reformering av riksdagen. Det är farligt att tro att vi skulle vara färdiga i och med detta, och ingen menar att vi är det. Men det kan kanske vara skäl att erinra om att reformarbetet måste fortgå, bl. a. mot bakgrunden av att det finns enstaka högröstade människor även i detta land som hävdar att utomparlamentariska krafter bör träda till och att över huvud taget en sådan institution som riksdagen är något förlegad.

Det finns verkligen skäl för oss att slå fast att utomparlamentariska krafter aldrig kan garantera det som en folkrepresentation är avsedd att göra, nämligen att se till att folkmajoritetens vilja blir genomförd under tillbörligt beaktande av minoritetens villkor. Utomparlamentariska krafter kan aldrig åstadkomma detta.

Men en folkrepresentation, en riksdag, kan inte heller åstadkomma detta, om den inte står i ständigt levande kontakt med folkmeningen. Det är därför tillfredsställande att vi i dag har möjlighet att ta ett betydelsefullt steg i rätt riktning. Vi har dock en rad problem framför oss, som vi alla är medvetna om.

Ett problem, herr talman, är givetvis något som riksdagen själv har ställt till med, nämligen att den nya kammaren skall bli så stor som det nu är fråga om. Där krävs en smidighet i fråga om arbetsformerna och en anpassning till nya förhållanden, som vi för vår del hoppas att den nya riksdagen skall visa sig mäktig.

Men det räcker inte bara med detta. Jag tror t. ex. att det valsysteem som skall tillämpas missar en betydelsefull punkt när det gäller att vitalisera demokratin. Det innehåller ju icke något ökat inslag av personval. Det är min bestämda uppfattning att vi i framtiden måste få bättre förbindelser mellan väljare och valda, och det kan vi få i ett personvalssystem, även med proportionella val.

En annan punkt som det finns an-

ledning att peka på i dagens läge är folkomröstningsinstitutet, som jag tycker att man återigen måste se på utifrån frågeställningen huruvida det kan bidra till att ge folket inte bara en känsla av utan också en ökad möjlighet att påverka viktiga samhällsbeslut.

En helt annan fråga, som fortfarande inte är löst i Sverige, ehuru den är löst i en rad andra länder och på det internationella planet, är att vi inte i grundlag skyddat de medborgerliga fri- och rättigheterna. En grundlagsfästning av dessa fri- och rättigheter kan visserligen aldrig vara en hundra procentig garanti för att de inte skall trampas på. Vi vet dock att de i orossituationer i vissa länder har spelat en utomordentligt stor roll för att verkligen klargöra vad t. ex. en främmande inkräktare kan göra och inte kan göra. Vi kan bara ta exemplet från Norge, där man, trots att man inte hade någon »fri- och rättighetskatalog», ändå uppfattade sin grundlag som ett levande uttryck för vad det norska folket menade med demokrati. Jag tror att det är nödvändigt att den fortsatta reformeringen, som vi hoppas att grundlagberedningen inte skall dröja allt för länge med att presentera förslag till, skall inrymma också en grundlagsfästning av de medborgerliga fri- och rättigheterna.

Herr talman! Jag skulle kunna fortsätta den här uppräknigen med en rad väsentliga reformer, som måste lagfästas för att demokratin i Sverige verkligen skall vara levande, men jag skall inte göra det. Från vår sida har vi haft behov av att i dag markera att det beslut som nu skall fattas innebär ett steg, men att det är nödvändigt att gå vidare.

Det är ett viktigt beslut vi skall fatta i dag, och det är alldeles riktigt att det berör första kammaren på ett särskilt sätt. Under tidigare år ansågs det att en del tveksamma första kammarledamöter skulle kunna övertygas med argumentet att det är båda kamrarna som skall avskaffas. Som herr Virgin påpe-

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

kade, är detta ett försök att vilseleda, och ingen i denna kammare låter sig vilseledas av en sådan argumentering. Det är grunden för första kammaren som vi skall besluta om att avskaffa i och med utgången av 1970. Det kommer att finnas svaga sidor även i den reform som nu skall beslutas. Det gäller att ständigt vara vaken för de nya situationer som demokratin i vårt land kommer att försättas i och att ständigt vara medveten om att det beslut som vi fattar om en liten stund bara är ett steg på vägen. Det är mot den bakgrunden, herr talman, som jag yrkar bifall till antagande av konstitutionsutskottets memorial.

I herr Dahléns yttrande instämde herrar *Axel Andersson, Eric Peterson* och *Nyman*, fru *Hamrin-Thorell*, herrar *Österdahl, Wirtén, Åkesson* och *Skårman*, fru *Segerstedt Wiberg* samt herrar *Richardson, Axelson, Lindblad, Skagerlund, Nils Persson* och *Lundström* (samtliga fp).

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! En grundlagsreform är alltid betydelsefull. Grundlagarna är det fundamentala i vårt statsskick, och vilken förändring som än sker tar alla förberedelser i regel lång tid. Den författningsreform, som i dag kommer att beslutas, har förberetts under ett stort antal år. Jag vill citera en aktad och ärad ledamot av denna kammare, nämligen Rickard Sandler, författningsutredningens ordförande, som vid ett tillfälle betonade att det gäller att skapa en helt ny ordning för riksdagen och att avskaffa de båda nuvarande kamrarna.

Man kan erinra om att det är många och betydelsefulla beslut som fattats med den arbetsform riksdagen nu haft under åtskilliga år. Framför allt har det nära nog varit en revolution på socialpolitikens område, men även inom många andra områden.

Ett stort antal länder i världen före-

drar fortfarande att behålla systemet med två kamrar. Därför kan man inte vara alltför säker i sin bedömning om vilken arbetsform som är den bästa. Det kan inte bestridas att friheten från bostadsband och de indirekta valen har gett möjligheter att tillföra första kammaren åtskilliga personer som, såsom herr Virgin sade, varit till stor nytta för svensk riksdag och svenskt statskick. Den kontinuitet som har funnits genom att första kammarens ledamöter valts för åttaårsperioder — det har varit en alltför lång tid — har varit ett uttryck för grundlagsstiftarnas uppfattning att det gällde att förhindra förhastade och oöverlagda beslut.

Den första formen av folkligt inflytande var förmodligen tingen. Från tingen gick antagligen utvecklingen fram till ett enkammarssystem. Därefter kom väl tvåkammarssystemet, som då ansågs vara ett mer kvalificerat och avancerat parlamentariskt system. Nu står vi inför en återgång till ett enkammarssystem. Det har varit mycket långa överläggningar innan vi kommit fram till den kompromiss som nu skall beslutas, och jag vill inte sia om framtiden. Vad det nya kommer att innebära får vi se så småningom. Det är en förhoppning att det kommer att fungera på ett tillfredsställande sätt.

Jag vill emellertid betona, herr talman, att detta beslut inte innebär någon förändring i vårt demokratiska styrelseskick. Det väsentliga är inte om riksdagen arbetar i en eller två kamrar, utan det väsentliga är att svenska folkets vilja kommer till uttryck i den riksdag vi har. Det gäller att alltid slå vakt om frihet och demokrati. Även om attackerna varit små, måste man ständigt arbeta på att förnya och förbättra vår demokrati. Med denna förutsättning vill jag icke sia om framtiden, men väl konstatera att vi icke förändrat vårt demokratiska styrelseskick i det avseendet att det är svenska folket som bestämmer hur vårt land skall styras.

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

Herr talman! Med detta ber jag att få ansluta mig till bifallsyrkandet.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp):

Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse till herr Virgins anförande nyss, och jag är honom tacksam för den samlade översikt som han gav över första kammarens liv och insatser under dess 100-åriga tillvaro. Det är ytterst värdefullt att detta material kommer att finnas i kammarens protokoll från dagens sammanträde.

En debatt i dag om författningsfrågan är inte önskvärd och fyller inte något som helst behov. Jag tänker inte heller ta upp någon debatt utan vill endast göra en kort personlig deklaration med hänsyn till att jag från ett annat utgångsläge följt denna frågas behandling under en följd av år. Situationen är emellertid låst. Fjolårets beslut kommer, såsom vi har förstått och såsom alla har väntat, att bekräftas i dag.

Det är för mig ingen lätt eller tacksam uppgift — och dock en självpåtagen sådan — att inför framtiden till dagens protokoll lämna bevis för att det under reformens förbehandling ingen gång har förelegat någon fullständig enighet. Det har aldrig existerat någon sådan enighet. Ändå har man sökt göra gällande detta. Det förutsattes nämligen tidigare under reformens förberedande att det skulle föreligga fullständig enighet från de fyra demokratiska partierna. Detta skulle vara en förutsättning för reformens genomförande.

Jag skall inte gå in på hur ärendet har behandlats i någon instans annat än där det föreligger offentligt material. Jag vill då erinra om att vid omröstningen i fjol röstade cirka 50 procent av den partigrupp som jag företräder på sådant sätt att man röstade emot reformen. Då hade ändock ett intensivt arbete nedlagts på att söka förmå många att ändra uppfattning, eftersom majori-

teten i gruppen tidigare varit starkt emot reformen. De anmärkningar som kritikerna under arbetet framställt kvarstår alltså och kan samlas kring två frågor: de treåriga intervallerna och den gemensamma valdagen.

Besluten i de olika instanserna har efter hand fattats i resignationens tecken och inte i de stora ljusa glada förväntningarnas. Är detta en god, en mindre god, eller en dålig reform? Vi som agerar i nuet kan knappast ge svar på den frågan. Vi kan ha våra åsikter och våra gissningar, och många kan ha vissa förväntningar, men domen kommer andra att få avkunna efter oss, efter år av erfarenheter.

Det kunde sägas vara signifikativt att det första som händer när den gamla första kammaren försvinner är att riksdagen flyttar till Sergels torg och där blir närmaste granne med torgtribuner, plakatstängsskogen och klotterväggen, alltså granne med den mest primitiva formen av medborgardemokrati. Detta kommer bildligt talat i stället för den indirekt valda första kammaren, som nu helt försvinner.

Det kommunala sambandet, en fråga som ymnigt förekommit i debatten i ett visst skede, representerades tidigare kanske ändå bäst av första kammarens rekrytering från de olika regionernas kommunala självstyrande liv. Detta levande samband skall nu ersättas av den famösa gemensamma valdagen. Det är att beklaga att ingen ibland oss kunnat föra fram och i tid få möjligheten av en reformering av första kammaren beaktad och därigenom kunnat möjliggöra dess bibehållande.

Över första kammaren har under de gångna nu mer än hundra åren från olika håll och under olika perioder fällt många hårda domar. Ett faktum är dock att denna kammare skänkt åt svenskt politiskt liv ett starkt bidrag av stabilitet och kontinuitet. När dess historia kommer att skrivas och därmed också en mer objektiv bedömning kan göras skall det med säkerhet klart fram-

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

stå vilken roll första kammaren har spelat och vilken utomordentlig betydelse kammaren har haft i svenskt politiskt liv.

Herr talman! Det kunde vara mycket mera att säga, men en debatt är icke önskvärd i dag, även om deklarationer må göras. Jag drar dock ut konsekvenserna av mitt tidigare personliga handlande när jag ber att få ställa yrkandet om avslag på de föreliggande förslagen till ändringar i grundlagarna.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! I anslutning till behandlingen av detta ärende har jag tillåtit mig väcka en motion. Den berör inte alls huvudfrågan om övergång till enkammarriksdag men väl vissa delbeslut som hör samman därmed, nämligen frågan om krigsdelegationen och dess sammansättning.

Utskottet säger i sitt memorial att utskottet skall återkomma vid senare tillfälle beträffande denna motion. Om jag kan läsa rätt innantill i handlingarna, föreligger emellertid ett förslag från utskottets sida till definitivt ställningstagande i samma fråga som jag har väckt motion om.

Enligt riksdagsordningen § 38 är ett utskott skyldigt att avge utlåtande i sak över en motion innan den blir behandlad i riksdagen. Jag blir därför minst sagt konfunderad över att utskottet kan avge ett utlåtande, som innebär att riksdagen när utskottet så småningom återkommer i detta ärende de facto har tagit ställning. Jag kan alltså inte finna annat än att utskottet i detta fall har förfarit felaktigt enligt § 38 i riksdagsordningen.

Jag vore tacksam för en förklaring av utskottets ärade ordförande, herr Georg Pettersson, beträffande utskottets handlingssätt i denna fråga. Om det hade varit en obetydlig fråga som jag hade motionerat om, hade jag kanske kunnat avstå från att över huvud taget ta upp en diskussion, men eftersom det

ändå rör en så betydelsefull fråga som krigsdelegationen och dess sammansättning finns det måhända skäl att få en förklaring.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! De principer som i allmänhet följs av regeringen i ömtåliga frågor tycks inte ha kommit till användning vid behandlingen av detta viktiga ärende. Jag minns när en annan känslig fråga var uppe, nämligen spritbeskattningen. Då vägrade regeringen att avlämna en proposition så länge man ej var säker på att man hade majoritet.

När det gällde författningsfrågan deklarerade hans excellens statsministern klart och tydligt att mycket stor hänsyn skulle tas till oppositionen inom större grupper och att ett förslag inte skulle komma att framläggas om man inte hade en stor del av partiernas ledamöter bakom sig. Detta är ganska naturligt och föranleder ingen som helst kritik från min sida. Jag vill endast konstatera att uttalanden i denna riktning fällt.

Låt mig sedan gå över till konstitutionsutskottets betänkande nr 20 förra året. Jag behöver inte gå längre än till sidan 8, där det i slutet av andra stycket står: »Den enighet som slutligen uppnåtts har inte varit lättvunnen. I vissa delar har beredningens förslag fått karaktären av en kompromiss mellan skilda ståndpunkter.»

Sedan kan man i tredje stycket läsa: »En förutsättning för att en så vittgående författningsreform som den föreslagna skall kunna genomföras är att den vinner stöd av en klar majoritet inom samtliga de stora politiska partierna.»

Jag vågar räkna med att centern även före 1968 års val hörde till de stora partierna.

I denna kammare avgavs för Kungl. Maj:ts förslag angående den gemensamma valdagen två centerröster. Det var alltså ingen överväldigande anslutning på den punkten.

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

När jag sedan betraktar partiets ställningstagande i stort finner jag att drygt 20 procent av partiets ledamöter av olika skäl ansåg sig förhindrade att delta i omröstningen. Detta kan, som jag sade, ha haft olika skäl. Det gällde dock en fråga av mycket stor betydelse, och jag förmodar att alla skulle ha ansträngt sig till det yttersta för att kunna vara närvarande vid en sådan omröstning, om de hade önskat. Jag vet att en och annan av dem som var frånvarande sade att de var mycket glada att ha något skäl att anföra som förklaring till att de inte deltog i omröstningen.

I riksdagens andra kammare röstade av 35 centerledamöter 19 för reformen. Jag tycker alltså inte att förslaget fick någon överväldigande anslutning heller i andra kammaren.

I stora drag, herr Bengtson, var det alltså något över 20 procent som inte deltog i omröstningen, knappt 40 procent som röstade för förslaget, och knappt 40 procent som röstade med den reservation som avgavs av herr Gunnar Larsson — konstitutionsutskottets nuvarande vice ordförande. Jag slår fast detta och konstaterar än en gång att konstitutionsutskottet tidigare framhållit: »En förutsättning för att en så vittgående författningsreform som den föreslagna skall kunna genomföras är att den vinner stöd av en klar majoritet inom samtliga de stora politiska partierna.» Jag förmodar — det kommer säkert herr Georg Pettersson att klargöra — att man inom konstitutionsutskottet innan man presenterade detta förslag tog sig en allvarlig funderare huruvida de förutsättningar, under vilka utskottet förra året beslöt, verkligen nu föreligger.

Här i riksdagen händer det rätt ofta att det blir strid mellan partierna om vilket parti som först tagit ett visst initiativ, lagt fram ett reformförslag osv. Men då jag hörde debatten i andra kammaren förra året lade jag märke till de vackra oratoriska blombuketter som hans excellens statsministern och herr

Ohlin överlämnade till varandra när de komplimenterade varandra för sina insatser i denna fråga. Jag undrar: Är det verkligen fråga om ett så bra förslag, när man inte var ivrigare att åt sig själv monopolisera äran av att ha genomfört denna reform? Entusiasmen har inte ens varit stor på det håll där man ändock måste ha en viss känsla av faderskap i fråga om reformen. Jag tycker att detta bör konstateras i nuvarande skede, och det kan vara av intresse att få de av mig anförda siffrorna och synpunkterna tagna till kammarens protokoll.

Beträffande den gemensamma valdagen instämmer jag helt i vad herr Nils Theodor Larsson sade, när han pekade på de konsekvenser som det i alla fall innebär. Att i ett skede, då man lägger den ena kostsamma uppgiften efter den andra på landstingen, är det inte riktigt att samtidigt beröva landstingen deras möjligheter att direkt inverka på riksdagens sammansättning. Jag konstaterar också att det förslag som herrar Ahlkvist och Wahlund på sin tid framlade om nyval av första kammaren efter varje landstingsval hade fyllt anspråken på att i ett slag åstadkomma en sammansättning av riksdagen som hade överensstämt med de doktriner som ligger till grund för det här föreliggande förslaget.

Det har anförts ytterligare en kritisk synpunkt. Man har talat om att det skulle vara för mycket med 350 ledamöter. Jag måste säga att det finns all anledning att observera vad konstitutionsutskottet på den punkten säger, nämligen att ett så stort antal ledamöter som 350 i en kammare kan få konsekvenser när det gäller yttrandefrihet och den traditionella möjlighet till direkt arbete i kammaren i olika frågor som har präglat svensk riksdag. Det antyds att man kanske får tänka sig att inskränka på debatterna och hänvisa dem till interna eller förlägga dem till utskotten, medan endast partiernas och utskottens talesmän redovisar sin upp-

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

fattning inför den nya stora kammaren. Annars kan det bli litet besvärligt, med så många ledamöter som 350.

Men dessa anmärkningar gäller lika fullt vare sig det är 300 eller 350 ledamöter. Det ligger något i ett uttalande från sakkunniga med erfarenhet från förhandlingarna i andra kammaren, att 230 ledamöter var i högsta laget och att man nu har besvärligheter att där hinna med frågorna. Jag kan inte underlåta att fastslå att det dock varit så att första kammaren har arbetat lättare och har haft möjlighet att debattera mera ingående än andra kammaren med dess stora antal ledamöter. Nu gör man den blivande enkammaren ungefär 50 procent större och ökar då med mycket mer än 50 procent de svårigheter som föreligger. Vi kan inte bortse från detta.

Jag hör till dem som anser att 350 ledamöter med hänsyn till vårt lands storlek vid jämförelser med motsvarande länder inte är ett högt antal för representationen. De jämförelser som vi har gjort med förhållandena i Holland, Belgien, Danmark, Norge, Schweiz och Österrike — alltså länder med ungefär samma folkmängd som vårt land men med helt andra ytvidder — har visat att det här klart föreligger särskilda förhållanden som motiverar att man har ett stort antal ledamöter.

I denna stund lönar det sig mycket litet att strida om detta. Majoriteten är ju betryggande och säker, och herr Georg Pettersson behöver inte argumentera så mycket, han vinner i alla fall i voteringen. Men när beslutet fattats undrar jag ändå om det inte blir nödvändigt att använda respiten fram till 1970 för att söka komma till en lösning av frågan om inskränkning eller inte av yttrandefriheten i den kommande riksdagen. Jag vill att man där tar någon hänsyn till de erfarenheter som har vunnits i Norge. Där finns det en kammar — stortinget — men den arbetar på avdelningar, odelting och lagting. Man skulle kunna få rum för ett parla-

mentariskt arbete i den nya kammaren genom en uppdelning ungefär efter sådana linjer. Jag tänker mig att den blivande riksdagen sammanträder kanske på rikssalen under ledning av en vald talman eller en ålderspresident. Man skulle då med proportionella val kunna åstadkomma en fördelning mellan de båda avdelningarna, och avdelningarna skulle arbeta var för sig. Jag tänker mig två möjligheter. Den ena är att man i den kommande riksdagen efter voteringar inom avdelningarna summerar siffrorna och därigenom kommer till ett resultat motsvarande det som skulle ha kunnat nås vid sammanträde i en församling. Den andra möjligheten är att vi bibehåller traditionen med den gemensamma omröstningen. Om avdelningarna stannar vid olika beslut skulle man kunna tänka sig att anlita gemensam omröstning. Det har i vissa fall visat sig att man då vunnit sakligt, och på det sättet skulle man få bättre möjligheter att arbeta.

Jag har läst om det provisoriska riksdagshuset för 223 miljoner kronor, och jag har läst om de stora planerna att flytta riksdagen hit och dit. Man skulle kunna arbeta i avdelningar och förlägga de nödvändiga gemensamma sammanträdena och kanske också utskottsvalen till rikssalen. Då skulle man kunna tänka sig att behålla ungefär nuvarande förläggning och ungefär nuvarande system i fråga om arbetet. Man skulle på det sättet kunna nå en lätthanterlighet som vore att föredra framför inskränkningen av någonting för en demokratisk författning så elementärt som just rätten till fria yttranden och fri prövning från samtliga de valda folkrepresentanterna. Var och en har sin yttrandefrihet, sin möjlighet att delta i debatterna, och man låter inte debatterna överlämnas enbart till partiledare och utskottsrepresentanter. Ingenting ont sagt om dem — det är inte frågan om det — utan det är bara det förhållandet att det innebär en inskränkning.

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

Jag har velat beröra denna fråga och göra det så pass ingående, ty jag vet att den kritik som man skulle vilja ägna förslagets olika detaljer inte lönar sig särdeles mycket, och jag tror att det är bra att i tid bringa på tal möjligheterna att bota ett ont som strider mot klara demokratiska principer.

Till sist, herr talman, jag har framför mig ett tidningsurklipp, en artikel av en riksdagsreporter i en av våra morgontidningar. Jag har pekat på hur realiteterna var inom centern, och jag har pekat på hur långt resignationen gick, när de s. k. författningsfäderna i andra kammaren försökte överlämna åt varandra äran av denna reform. Men jag dröjer vid slutorden i artikeln: »Det är emellertid lika uppenbart att många riksdagsmän gör det med vemod, då de vet att det innebär att de röstar bort sig själva.»

Nu förhåller det sig så att jag tillhör de äldsta i denna församling. Jag har inga som helst aspirationer — det skulle strida mot de förutsättningar som min ålder ger — att komma igen en annan gång. Jag slipper den misstanken. Men det är otillständigt att försöka kasta ut denna beskyllning mot yngre och effektiva riksdagsmän, som skulle kunna ha en lång tid framför sig, och påstå att de inte gillar detta förslag för att de är rädda om sina egna uppdrag. Min period räcker till 1970 — den är som anpassad till en författningsändring just nu — men det finns andra som också därefter skulle kunna fullfölja arbetet, och det är icke tillständigt att på detta sätt gentemot ledamöter av riksdagens första kammare rikta den insinuationen att de av personliga skäl skulle vara missnöjda med reformen. Det finns tillräckligt med sakliga skäl.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Det som vi nu har att ta ställning till är ett beslut som fattades vid föregående års riksdag och som har legat och vilat över valet och

till denna riksdag. Beslutet har föregåtts av ett intensivt förberedelsearbete — författningsutredningen, remissvaren på författningsutredningens förslag, överläggningar mellan partierna och därefter grundlagberedningen — och man har, vilket också framkom vid förra årets riksdag, åstadkommit en nära nog enstämmig uppfattning. Det har funnits och finns fortfarande några som inte vill gå med på denna förändring, men en överväldigande majoritet har anslutit sig till förslaget. Det är den majoriteten som har åstadkommit att förslaget nu ligger på riksdagens bord för att antingen antas definitivt eller förkastas.

Det som har sagts om första kammarens betydelsefulla roll kan jag helt instämma i. Jag tror också man kan instämma i att vi har varit och är i behov av en förändring, en omskrivning av våra grundlagar. Den samstämmighet som har rått mellan de politiska partierna vittnar härom.

Jag vill också ha sagt att arbetet ännu inte är avslutat. Man har ansett det mest angelägna vara att få till stånd en enkammarriksdag och en viss förändring beträffande valsystemet. Det arbete för framtiden som herr Ferdinand Nilsson och herr Dahlén efterlyste pågår intensivt i grundlagberedningen. Det är möjligt att en del av det som följer med till enkammersystemet kommer att förändras. Man har också i några fall velat få en viss erfarenhet av hur enkammarriksdagen kan fungera. Detta med tillåten anförandetid till exempel måste man först få erfarenhet av och därefter se vilka ingrepp som behöver göras. Jag kan nämna att grundlagberedningens ledamöter förra veckan besökte det danska folketinget under två dagar bl. a. för att studera deras ersättarinstitut. I kväll reser vi till Norge för att i morgon och övermorgon studera stortingets varamanninstitut samt de begränsningar av anförandetiden som förekommer både i Danmark och Norge.

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

Det är förmodligen riktigt som herr Dahln och herr Ferdinand Nilsson framhöll att det *kommer* att uppstå problem i den nya kammaren, och varje gång man gör en förändring skapar man med den nya problem som behöver lösas.

Det vi nu har att besluta om gäller det som skall träda i kraft år 1971. Hela detta författningsförslag är en enhet, och i det ligger även det av herr Wallmark påtalade spörsmålet. Om den motion som herr Wallmark lagt fram, vilken behandlar en enda paragraf, hade tagits upp skulle det ha inneburit att hela detta paket av vilande grundlagsförslag hade blivit föremål för uppskov. Det finns ytterligare ett vilande grundlagsförslag som berör just den paragraf herr Wallmark har motionerat om. I utskottet kom vi till den bestämda uppfattningen att herr Wallmarks avsikt icke kunde ha varit att hela detta paket skulle fördröjas genom uppskov. Han ville ha ett uppskov av den fråga som motionen berör. Varför vi icke har tagit med den är därför att grundlagberedningen från krigsdelegationens presidium erhållit en katalog på de frågor som man vill skall bli föremål för behandling. Den fråga som tas upp i hans motion kommer tillbaka till kammaren efter det att grundlagberedningen har tagit ställning till om ett vilande grundlagsförslag skall framläggas om riksdagens krigsberedskap till 1970 års riksdag för att sedan eventuellt antas år 1971.

Det är förklaringen, och vi var helt eniga i utskottet. Vi har också så snabbt som möjligt försökt framlägga detta paket till 1969 års riksdag, därför att det behövs ett definitivt beslut för det omfattande förberedelsearbete som måste äga rum inför enkammarriksdagen. Vi känner till den pågående debatten inte bara här utan också i Stockholms stadsfullmäktige om förberedelseplanen som bygger på att detta förslag antas. Det är det vi har utgått från.

Herr Nils Theodor Larsson ansåg —

och det bör även gälla herr Ferdinand Nilsson — att sakdebatten var avslutad med den debatt vi hade i fjol. Det var i fjol vi hade att diskutera, nu har vi att ta ställning — antagande eller förkastande.

Herr talman! Jag ber att få yrka på antagande av memorial nr 1.

Herr WALLMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar för herr Petterssons förklaring av hur man i konstitutionsutskottet har tolkat denna fråga. Självfallet finns det möjligheter för alla att göra misstag. Det är ju mänskligt, och att även ett enhälligt utskott kan göra misstag är alldeles uppenbart. Det kan vi konstatera när utskottet har handlagt detta ärende.

I motionen står uttryckligen att det är fråga om förslagen som konstitutionsutskottet har framlagt. Jag använder hela tiden pluralform, vilket innebär att motionen åsyftar även det som skall gälla efter 1970. Jag har också i klämman talat om att vi skulle uppskjuta behandlingen av de av konstitutionsutskottet med stöd av dess initiativrätt framlagda förslagen till ändrad lydelse. Och så gäller det icke en utan två paragrafer. Det är alldeles obestriddigt att konstitutionsutskottet icke har sakbehandlat motionen i hela dess omfattning. Hälften, kan vi säga, har konstitutionsutskottet yttrat sig om och säger att det skall man återkomma till. Men den andra hälften — den som gäller förhållandena efter 1970 — har man icke behandlat. Om riksdagen i dag fattar ett beslut har man alltså antagit en ny grundlag när det gäller krigsdelegationen efter 1970, och därmed har vi icke haft möjlighet att ta ställning till motionens förslag beträffande dess sammansättning och utseende. Jag vet att det råder delade meningar om hur krigsdelegationen skall se ut, men det är inte det som frågan gäller i dag, utan det är fråga om på vilket sätt utskottet handlagt detta ärende.

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

Jag tror att jag därmed har klargjort att konstitutionsutskottet icke handlagt denna angelägenhet rätt. Jag skulle därför vilja ställa den frågan till konstitutionsutskottets ärade ordförande: Är han nu, när det alltså klarlagts att man icke handlagt den i enlighet med § 38 riksdagsordningen, ändå beredd att låta kammaren fatta ett lagstridigt beslut? Det är faktiskt detta frågan gäller. Eller vill utskottets ärade ordförande återremittera de delarna — det är endast dem det gäller — till utskottet för förnyad handläggning?

Utskottets ordförande säger här att detta är ett paket. Ja, men det är heller inte alldeles korrekt, därför att i detta paket är inlagt vissa ändringar som har beslutats vid annat tillfälle. Såvitt jag har kunnat utröna finns det ingenting som säger att man inte kan bryta ut frågan om krigsdelegationen för behandling vid ett senare tillfälle under årets riksdag.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bestrida att utskottet fattat ett oriktigt beslut, som herr Wallmark försökte göra gällande. Det gäller ett av riksdagen antaget vilande grundlagsförslag som utskottet har att inför riksdagen anmäla. Det har väckts en motion om uppskov i fråga om en paragraf. Herr Wallmark gör gällande att det är två paragrafer, men de rör krigsdelegationen.

Det finns två olika vilande grundlagsförslag. Det ena behandlar den del som herr Wallmark angav, det andra den som ingår i det som skall träda i kraft 1971.

Vi har inte möjlighet och vi har inte rätt att bryta ut något av de vilande grundlagsförslagen. Det framgår av § 64 riksdagsordningen. När vi i utskottet behandlade motionen om uppskov för att man skulle få ett nytt vilande grundlagsförslag till 1970, fann vi att det — även om där står »förslagen» — måste

beröra den del som skulle träda i kraft omedelbart. Vi anser oss också ha stöd för detta därigenom att vi till grundlagberedningen från krigsdelegationen har fått ytterligare uppgifter om saker och ting som man skulle ta under behandling för att om möjligt få fram ett förslag till 1970.

Jag tror icke att herr Wallmark har rätt i sin tolkning av grundlagen i detta stycke. Jag tror att konstitutionsutskottet har rätt i lika hög grad.

Herr **WALLMARK** (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har samrått med del lagexpertis som varit tillgänglig, och det förefaller helt ostridigt att riksdagen kan dela upp ett grundlagsbeslut och alltså icke måste behandla krigsdelegationsfrågan tillsammans med den stora frågan, den som rör enkammarriksdagen.

Det betyder att konstitutionsutskottet i detta avseende, jag vill inte säga blivit fört bakom ljuset, men att det icke tillräckligt har penetrerat denna fråga. Kvar står — det är alldeles klart — att konstitutionsutskottet nu föreslår att denna kammare skall fatta ett beslut i strid med riksdagsordningen.

Jag skall, herr talman, icke yrka på återremiss, men när jag har sakupplyst utskottets ordförande, borde herr Pettersson såsom konstitutionsutskottets ordförande själv begära återremiss av denna del av ärendet.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Konstitutionsutskottets ärade ordförande sade att debatten i detta ärende egentligen var avslutad därför att vi diskuterade det förra året. Jag har i viss mån en annan mening om regeringsformens bestämmelser angående de dubbla besluten. De innebär såvitt jag förstår en dubbel prövning, annars har de ingen egentlig uppgift att fylla — i synnerhet som det skall

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

förrättas andrakammarval mellan avsluten m. m. Jag tror därför att det finns goda skäl att säga att hans bedömning på den punkten var en smula ensidig.

Om konstitutionsutskottets ordförande sålunda var snäv när det gällde debatt i sakfrågan i övrigt, så tycker jag att han var synnerligen generös i fråga om herr Wallmarks anmärkning. Det ankommer nämligen inte på konstitutionsutskottets ordförande utan på kammarpresidiet att avgöra om ett förslag skall anses vara i överensstämmelse med grundlag och kunna ställas under votering i denna kammare. Avgörandet ligger helt hos presidiet och icke hos konstitutionsutskottets ordförande.

På ett par punkter borde vi väl ändå kunna vara överens om att konstitutionsutskottets ordförande var litet för snäv. Han berörde inte alls det av mig två gånger återgivna uttalandet av konstitutionsutskottet, att en förutsättning för en så vittgående författningsreform är att den vinner stöd av en klar majoritet inom samtliga de stora politiska partierna. Han kanske inte räknar centerpartiet till de stora politiska partierna, men om han gör det — och jag tror att han gjorde det när detta skrevs — hade jag i alla fall väntat mig en förklaring. Jag efterlyste den debatt och den prövning som skett i utskottet på denna punkt. Inte med ett ord berördes det. Denna sak kunde inte beröras före voteringen förra gången, ty då var inte siffrorna klara, men i år har vi siffrorna från förra året och vet hur centerpartiets riksdagsmän röstade. Jag hade väntat att utskottet — som gjort ett så bestämt, kanske t. o. m. litet oförsiktigt uttalande — i alla fall skulle ha tagit sig en funderare över det. Och jag hade trott att konstitutionsutskottets ordförande på något sätt skulle ha tagit ställning genom att säga antingen att det var dumt att utskottet gjorde detta uttalande eller att utskottet vidhåller de förutsättningar som förelåg och då dragit konsekvenserna därav. Utskottets ordförande gjorde inte detta, utan han

avstod från att yttra sig på den punkten. Så snävt behöver vi väl ändå inte korta av denna diskussion.

Till sist hade jag väntat att utskottets ordförande litet mera skulle ingå på önskan om obeskuren yttrandefrihet och obeskuren förhandlingsfrihet för bygdernas representanter. Utskottet framhåller att en representation på 350 ledamöter ger möjligheter för bygdernas representanter att framföra lokala synpunkter osv., men då är väl också förutsättningen att arbetsformerna blir sådana att ledamöterna verkligen kan komma till tals — i annat fall föreligger inte sådana möjligheter. — Nu kan man kanske svara att utskottet inte heller har några egentliga skäl för sitt uttalande, utan att utskottet resonerar fram och tillbaka — å ena sidan sägs det, å andra sidan sägs det och å tredje sidan sägs det, och så kommer utskottet till någonting och säger: »Rubba ingenting i detta korthus, ty då ramlar det!»

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Utskottet har inte möjlighet att ta upp frågan på det sätt herr Ferdinand Nilsson här nämner, utan har bara att till kammaren anmäla de vilande grundlagsförslagen. Det är i kammaren en diskussion kan föras men inte i utskottet.

När vi nu håller på med konstitutionella frågor, vill jag säga att det kan vara tveksamt om det egentligen är utskottet som skall göra en anmälan. Jag kan erinra om att förfaringsättet här rör från 1820-talet, när vi hade ständsriksdag — då fick konstitutionsutskottet i uppdrag att trycka de vilande grundlagsförslagen för att lämna ut dem till ständerna. Det är vad som ligger till grund för denna behandling av grundlagsförslag.

Det enda som kan tas upp till prövning är motioner om uppskov. Vi anser att vi i det stycket handlat riktigt med hänsyn till att det här är fråga om ett

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

paket och att motionen gäller ett fristående förslag.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vore tacksam att få upplysning: Vad innebar då det uttalande som konstitutionsutskottet gjorde när det sade att en förutsättning för reformen var det och det? När sedan den förutsättningen inte förelåg, vad innebar uttalandet då? Innebar det ingenting?

Vidare är jag tacksam för den lektion som utskottets ordförande gav en gammal licentiat i statskunskap angående regeringsformen, dess tillkomst och utveckling.

Herr PETERSSON, GEORG, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att herr Ferdinand Nilsson kan säga att man inte fick några röstsiffror förrän voteringen var klar, men vad jag minns röstade ungefär hälften av ledamöterna inom centerpartiet för förslaget och hälften emot förslaget. Då är frågan vilken hälft inom centerpartiet som vi skall lyssna till. Är det den hälft som företräds av partiledaren och några andra ledamöter eller den hälft som företräds av herr Ferdinand Nilsson? Detta får ni göra upp i centerpartiet — det tycker jag passar bättre än i denna kammar.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Det var inte min avsikt att ta till orda i denna debatt. Jag hade tänkt nöja mig med att instämma i herr Virgins anförande, men några inlägg under debatten föranleder mig att i alla fall besvara kammaren.

Först vill jag säga — och därmed anknäver jag till vad herr Georg Pettersson sade nyss — att det förefaller som om en stor del av denna debatt med fördel hade bort äga rum i centerpar-

tiets riksdagsgrupp. Det kan inte gärna vara så intressant för kammaren att i dag, när det är fråga om att oförändrat anta eller förkasta ett vilande grundlagsförslag, få del av de frossbrytningar som under olika perioder har förelegat inom denna grupp.

När centerpartiet framför kritik mot den nya kammarens storlek, 350 ledamöter, är den kritiken berättigad, men avsändaren har kanske inte något skäl att framföra kritiken. För var och en som deltagit i förhandlingarna om den nya författningen, från partiledaröverläggningarna till partiöverläggningarna, till förhandlingarna inom grundlagberedningen, till förhandlingarna på partiledarnivå i grundlagberedningens slutskede, står det fast att det parti som hela tiden behårt vägrat att flytta sig från kravet på 350 ledamöter var centerpartiet. Inom alla andra partier fanns det förutsättningar för antalet 300. För min egen del var jag ensam reservant i grundlagberedningen. Det moderata partiets representanter reserverade sig också i konstitutionsutskottet för detta lägre antal. Centerpartiet gjorde det icke.

Därav följer också, herr Nils Theodor Larsson, att ansvaret för att riksdagen provisoriskt flyttar till Sergels torg, nära klotterplanket, är centerpartiets, eftersom en riksdag med 300 ledamöter väl hade kunnat inrymmas i andra kammarens nuvarande plenisal.

Beträffande diskussionen om krigsdelegationen vill jag bara uttrycka min tillfredsställelse över att denna kära bekanting åter får spela en roll i kammarens debatter. Det hade känts tomt annars. Det finns uppenbarligen ett mycket starkt intresse för frågan om riksdagens krigsdelegation inom och kanske också på något håll utom riksdagen.

Beträffande tolkningen av grundlagen vill jag nöja mig med att hänvisa till § 64 i riksdagsordningen, där det står om vilande grundlagsförslag: »Varder förslaget därvid av bägge kamrarna antaget, bliver det riksdagens beslut;

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

ägande kamrarna ej rätt att uti vilande förslag ändring göra.» Jag behöver kanske inte citera mer.

Det väsentliga i dag är emellertid inte diskussioner av detta slag. Det väsentliga är, som någon talare tidigare i debatten uttryckt det, att se framåt. Herr Georg Pettersson har sagt något om vad grundlagberedningen sysslar med när det gäller framtiden. Jag skall bara komplettera honom på någon punkt.

Den kanske mest väsentliga uppgiften för grundlagberedningen nu är att söka få fram arbetsformer för enkammarriksdagen så att denna skall kunna arbeta effektivt och modernt och trots det höga antalet ledamöter kunna ge goda resultat. Därför sysslar beredningen bl. a. med den nya utskottsorganisationen. Den sysslar också med frågor om ersättare för riksdagens ledamöter och med frågan om valdag, dvs. icke frågan om gemensam valdag, men med tidpunkten för valet. Det sammanhänger i sin tur med att beredningen också överväger om budgetåret skall vara det samma som nu eller om man skulle kunna tänka sig en anknytning av budgetåret till kalenderåret med därav följande omorganisation av valet och kanske också av tidpunkten för en ny kammares sammanträdande.

Allt detta är rätt stora frågor och kommer att kräva betydande tid — tyvärr. Det är emellertid ett arbete som inte omöjliggör samtidigt arbete på andra områden som nämnts här i dag, främst av herr Dahlén, t. ex. rättighetsförklaringarna, t. ex. folkomröstningar och annan utbyggnad av vår författning i syfte att anpassa den efter den moderna tidens krav.

Låt oss, herr talman, i dag mest rikta blicken framåt. Låt oss se till att vi gör vad vi kan för att ge den nya författningen ett riktigt och värdigt innehåll och de kompletteringar som behövs för att få den arbetsduglig och anpassad till en modern tid och en modern demokratisk uppfattning.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hernelius riktade ett par anmärkningar mot centerpartiet, naturligtvis grundade på missförstånd. Han trodde att man inom centerpartiet borde diskutera det villkor konstitutionsutskottet angivit vara en förutsättning för en reform. Nej, herr Hernelius, detta med förutsättningarna är dock en konstitutionsutskottets och en riksdagens angelägenhet. Diskussionen i den frågan kan givetvis inte vara någonting som man skall försöka tysta ner genom att låta den föras internt inom slutna partigrupper.

Herr Hernelius gjorde vidare gällande att man från centerhåll kritiserat att antalet representanter bestämts till 350. Jag antar att han syftade på mitt anförande, men jag betonade tvärtom det värdefulla i att vi i vårt land med dess stora ytvidd, dess glesa befolkning och dess olikartade förhållanden verkligen fick en så pass god representation. Men jag gjorde som herr Hernelius tycker att andra skall göra — jag såg framåt. Jag hänvisade till nödvändigheten att klara problemet med arbetsformerna, och jag var nog ofinkänslig att säga att 300 eller 350 i det fallet inte spelar någon roll.

Jag har velat rätta till dessa missförstånd, eftersom jag finner dem onödiga.

Herr WALLMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Det var herr Hernelius' yttrande som föranledde mig att ånyo begära ordet. Eftersom han läste upp ur riksdagsordningen att vi har att anta eller förkasta ett grundlagsförslag, vill jag säga att det inte alls är den saken jag har tagit upp till diskussion. Vad jag har tagit upp till diskussion är om man över huvud taget har behandlat det yrkande som ställts i motionen. Herr Pettersson sade att det enda utskottet kan syssla med är frågan om ett uppskov, men det är just vad som står i punkt 2 i min motion. Det är uppskov

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

till 1970 års riksdag som jag har begärt!

Jag säger än en gång: Man kan alltid ha delade meningar om hur krigsdelegationen skall vara sammansatt, men låt oss inte diskutera det i dag. Det enda jag har begärt är att utskottet skall behandla motionen enligt riksdagsordningen. Jag kan bara konstatera att det har utskottet inte gjort.

Herr Pettersson sade också att vi har att ta ställning till ett paket, som vi har antagit en gång förut och som vi därför måste anta på nytt i oförändrat skick. Detta är inte riktigt. I paketet finns även grundlagsändringar som riksdagen tidigare har beslutat vid två olika tillfällen. Därmed är det också klargjort att lika väl som man kan lägga samman olika beslut kan man dela upp en gång beslutade grundlagsändringar — det tror jag är en korrekt tolkning, herr Pettersson, av lagar och förordningar.

Herr **HERNELIUS** (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att man kan argumentera på det sättet att man först påstår en sak och sedan hävdar att vad man påstått är korrekt, men jag tror inte att det är en fullt tillfredsställande argumentering, i varje fall inte i konstitutionella frågor. Det är uppenbart — det framgår av den bestämmelse i riksdagsordningen som jag läste upp — att det är skillnad mellan grundlagsförslag som behandlas första gången och förslag som behandlas såsom vilande. I senare fallet kan alltså kammarna icke »uti vilande förslag ändring göra», som det heter i 64 § riksdagsordningen. Utskottets ställningstagande därvidlag bygger också på en praxis som är rotad alltsedan kammaren kom till.

Till herr Ferdinand Nilsson vill jag säga — jag skall inte förlänga debatten i denna som jag tycker ganska onödiga del — att nog är det andra problem med 350 ledamöter än med 300 leda-

möter. Och de problemen har — det får herr Nilsson ursäkta att jag säger — centerpartiet skaffat oss.

Herr **LARSSON, NILS THEODOR**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Hernelius bara säga att han inte skall försöka att nagla fast centerpartiet för beslutet om flyttningen till Sergels torg. Det är väl ändå kammaren, eller kammarna, som har fattat besluten, och så mäktigt är ännu inte dessvärre centerpartiet att partiet ensamt kan avgöra en fråga.

Herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Jag instämmer med herr Georg Pettersson och med herr Hernelius att debatten i sak beträffande det reformkomplex, som har förelagts oss i konstitutionsutskottets memorial nr 1, ägde rum i fjol. Det finns inte enligt våra grundlagar utrymme för att delvis anta ett vilande grundlagsförslag; det måste antas helt eller förkastas i dess helhet.

De skäl som har legat till grund för regeringens ställningstagande vid utarbetandet av propositionsförslagen har ju utförligt redovisats här i kammaren, och vi hade en utförlig debatt i fjol i dessa frågor. Jag har därför inte anledning att nu ta upp en debatt med de föregående talare som har berört vissa punkter i reformförslagen.

Tillåt mig emellertid, herr talman, att citera ett par rader som jag skrev i fjolårets huvudproposition i ämnet: »Grundlagberedningen har lagt ner stor möda på att nå fram till lösningar som kan godtas av alla demokratiska partier. För att förvissa sig om att beredningens förslag skall få stöd inom skilda politiska meningsriktningar har beredningens parlamentariska ledamöter under arbetets gång fortlöpande rådgjort med sina partiledningar. I vissa delar har förslaget fått bli en kompro-

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

miss mellan olika ståndpunkter som kommit till tals inom beredningen. Detta har enligt min åsikt varit ett riktigt sätt att gå till väga. Värdet av en bred anslutning till reformen kan inte nog kraftigt understrykas. Om en stor författningsreform genomtrufades av en knapp riksdagsmajoritet i en tid då ingen yttre eller inre kris tvingar till omedelbara lagstiftningsåtgärder skulle konsekvenserna för den politiska utvecklingen i vårt land kunna bli ödesdigra.» Jag tycker, herr talman, att det är tillräckligt ordat om den saken.

Jag anser mig inte heller, herr talman, böra ingå på någon historieskrivning i detta sammanhang. Jag vill i det stora hela instämma med herr Virgin i det uttalande som han inledningsvis gjorde. Som herr Virgin och även herr Dahlén påpekade har det varit sparsamt med stora författningsreformer i vårt land. De två senaste genomfördes ju år 1866 och år 1918. I båda fallen var det en långvarig debatt och en hård politisk strid. Detta var naturligt, eftersom det gällde att ta ställning till nya idéer och att ompröva grundvalarna för statsskicket. Den nydaning som nu förestår är av annan karaktär. Det råder nära nog fullständig enighet inom vårt folk angående statsskicket bärande principer. Demokratin är fast förankrad hos det svenska folket, och de politiska partierna är ense om att demokratin hos oss kan förverkligas bäst genom ett parlamentariskt styrelseskick.

Även om vi alltså nu, i slutet av 1960-talet, inte befinner oss i en situation som är jämförbar med den som rådde på 1860-talet eller 1918 är uppgiften att reformera författningen angelägen och betydelsefull. Det gäller att vårda den parlamentariska demokratin och att värna om dess effektivitet och livskraft. Jag ser det därför såsom en betydelsefull del i den reform, som riksdagen i dag har att slutgiltigt antaga eller förkasta, att i förslaget ingår inte bara införandet av ett enkammarssystem, vilket nämnts tidigare i dag,

utan också inskrivandet i grundlagarna av vissa regler för parlamentarismen. Reformen kan därigenom bli en fast grund att bygga på vid den fortsatta utformningen av en helt ny författning.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag tycker att det är felaktigt att, som gjorts under dagens debatt, insinuera att någon talare eventuellt skulle ha sagt att det aktuella förslaget skulle förkastas. Alla delar ju statsrådet Klings uppfattning att det bara är att handla i enlighet med det beslut vi tidigare fattat. Det finns ingen talare som vill göra på annat sätt.

Herr talman, det är förstäeligt att representanter utifrån de olika länen frågar sig varför man inom grundlagberedningen inte helt kunnat lösa de väsentliga frågorna angående tillämpningen och förfarings sättet i framtiden.

Jag vill instämma i vad herr Hernelius tidigare sagt om att detta tillfälle på sitt sätt är historiskt, nämligen så till vida att vi är eniga om en sak — en ny författning. Det mål vi skall ha för ögonen är att få den så riktiga den över huvud taget kan bli. Från denna talarstol är det väl bara att önska beredningen framgång i det arbete som inte för närvarande är färdigt.

Låt mig sedan, även om herr Hernelius är frånvarande, delvis instämma i hans uppfattning att 350 ledamöter skulle vara för många. Har man varit med om remissdebatterna ett antal år och vet ungefär hur de brukar gå till kan man fråga sig: Vilket virrvarr kommer den nya riksdagen med sina 350 ledamöter att hamna i om inte någon lösning när det gäller debattordningen kommer till stånd?

Vi har från vår sida ändå bestämt hävdlat att antalet ledamöter bör vara 350. Detta beror på att vi anser det riktigt att även de landsändar som ligger långt ifrån herr Hernelius' hemort, Stockholm, skall ha möjlighet att från olika partier vara representerade i den nya enkammarriksdagen.

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

Ibland kritiserar man — speciellt under den senaste tiden — att centerpartiet som det största oppositionspartiet inte för en opposition. I detta sammanhang anklagar man oss i viss mån för att vi har hävdat, att det i den nya författningen bör vara en sådan ordning att alla landsändar i görligaste mån blir representerade. Det måste väl betyda, utan att man på något sätt blir partipolitisk, att centerpartiet ändock som det största oppositionspartiet för en oppositionspolitik som sträcker sig över landet i dess helhet.

Herr **HERNELIUS** (m) kort genmäle:

Herr talman! Felet med herr Sundins resonemang är bl. a. att det inte har gjorts någon utredning om hur många av de femtio mandaten som kommer på storstadsregioner och hur många som kommer på glesbygder. En sådan utredning skulle visa att det är en mycket ringa del som hamnar i glesbygderna.

Till sist, herr talman, vill jag bara beklaga att anförandet av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet inte kom att utgöra finalen på denna debatt.

Herr **SUNDIN** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag går herr Hernelius tillmötes ännu en gång. Jag har här för en liten stund sedan sagt att det beklagliga i sammanhanget är att även om vi har en paketlösning så är den lösningen icke på något sätt färdig. När vi fattar detta viktiga beslut tycker jag att kammarerna i sin helhet liksom medkammaren bör beklaga att vi över huvud taget inte vet hur det kommer att verka.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Jag skulle kunna instämma i vad herr Hernelius senast sade, nämligen att debatten kanske ha-

de fått något större värde för framtiden om justitieministerns anförande hade fått vara det sista. Det är möjligt att debatten t. o. m. skulle ha vunnit på om inte mer än en av ledamöterna yttrat sig, nämligen herr Virgin. Jag tycker att han hade samlat någonting i sitt anförande som kunde täcka vad vi hade behov av att säga innan vi fattar ett beslut som konfirmerar det beslut om ändring av grundlagen vilket fattades föregående år och sedan varit vilande.

Det är väl så att vi har svårt att fatta behandlingsordningen i fråga om grundlagsförslag, eftersom de så sällan förekommer. Vi har ett behov av att debattera in i det sista och har svårt att förstå att vi inte har något annat att säga än ja eller nej, när förslaget slutligt föreläggs. Det hade funnits en möjlighet att i varje fall rösta därest man i samma fråga hade antagit två förslag såsom vilande. Men det gjorde inte riksdagen föregående år. Då slog man ut alla motförslag, och följaktligen blev det ett paket av det hela.

Jag har inte riktigt förstått herr Ferdinand Nilssons uttalande beträffande värdet av att man föregående år fick stark anslutning från samtliga större partier. Som justitieministern har sagt gjorde man under förberedelsearbetet vad man kunde göra för att få en sådan kontakt med de olika partigrupperna att man var säker på att i varje fall det stora flertalet inom varje partigrupp anslöt sig till det förslag som skulle komma att framläggas. Jag förmodar att det beslut som fattades på grundval av det framlagda förslaget inte kan ändra karaktär därigenom att det visade sig att inom en av riksdagsgrupperna inte fanns så stor majoritet som hade varit önskvärt och man möjligen haft rätt att anta med hänsyn till förbehandlingen.

Nu är det så att grundlagsändringsförslagets antagande denna gång inte har fått samma dramatiska uppläggning som förekom för mer än 100 år sedan. Den gången var det nämligen de

Grundlagsändringar beträffande övergång till enkammarriksdag m. m.

olika stånden som skulle ta ställning till det då föreliggande förslaget, och det sista stånd som skulle ta ställning var adeln. Då hade förslaget fått en sådan aktualitet även bland folket i Stockholm att det demonstrerades i samband med väntan på adelns beslut. Men den här gången är det i varje fall i slutskedet inte de olika riksdagsgrupperna var för sig som skall fatta beslut. Därför måste det väl ändå stå klart även för centerpartiet att det förhållandet att inom denna grupp enighet inte kunnat nås inte kan vara ett skäl till att man inte skulle lägga fram det vilande grundlagsförslaget för ett slutligt antagande.

Sedan är det väl inte alldeles riktigt som herr Sundin sade att det inte är någon som har yrkat någonting annat än bifall. Jag vet inte om herr Sundin inte räknar herr Nils Theodor Larsson till sin riksdagsgrupp. Han har nämligen yrkat avslag.

Herr talman! Med mitt anförande har jag inte någonting annat i sinnet än att framhålla att jag accepterar allt vad herr Virgin uttalade i samband med att vi nu går att besluta om ändringen av författningen från tvåkammerssystem till enkammarssystem. Han räknade upp tre ting som varit första kammarens egenart. De försvinner vid övergången till enkammarssystem — jag tror inte att vi skall beklaga det. Men jag är säker på att det stora flertalet av första kammarens ledamöter liksom flertalet ledamöter av andra kammaren kommer att följas åt i marschen från Helgeandsholmen till provisoriet vid Sergels torg.

Det framlagda grundlagsförslaget, som jag förmodar kommer att antagas relativt enhälligt i dag, kan utvisa brister, men de kan begränsas i tiden. Om det föreligger brister, finns det alltid möjlighet att i den ordning som är föreskriven föreslå och anta ändringar.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talman, att därunder yrkats

dels att det i förevarande memorial anmälda, vilande grundlagsändringsförslaget skulle antagas,

dels ock, av herr *Larsson, Nils Theodor*, att kammaren skulle förkasta detta grundlagsändringsförslag.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på antagande av det vilande grundlagsändringsförslaget vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Nils Theodor*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som slutligt antager det av konstitutionsutskottet i dess memorial nr 1 anmälda, vilande grundlagsändringsförslaget, innebärande övergång till enkammarriksdag m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas grundlagsändringsförslaget i enlighet med herr Nils Theodor Larssons yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Nils Theodor*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 104;

Nej — 10.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Norberg* anmälde, att han vid den nu företagna voteringen röstat ja

Grundlagsändring beträffande upphävande av postmedlens egenskap av bevillning men å den elektriska omröstningstavlans felaktigt angivits såsom frånvarande.

Därpå anförde herr TALMANNEN:

Med ett klubbslag kommer jag nu att bekräfta det slutliga antagandet av det vilande grundlagsförslaget om införande av enkammersystem. Sedan över 100 år är detta den mest genomgripande reform som företagits i fråga om folkrepresentationens former och funktioner. Förberedd genom långa utredningar har denna reform gått i kompromissens tecken. Vinnandet av det väsentliga målet att de svenska valmännens vilja på en gång skall bestämma hur Sverige skall regeras har fått överskugga de meningsskiljaktigheter, som i övrigt rått om reformens olika delar.

Att åtskilliga av första kammarens ledamöter i denna stund besjålas av ett visst vemod över att denna deras kanske mångåriga arbetsplats snart skall försvinna är väl naturligt.

Må det tillåtas mig att vid detta tillfälle uttrycka en förhoppning, att den nu beslutade reformen skall ytterligare befästa vår demokrati och lända fäderneslandet till gagn.

Efter detta yttrande, som åhördes av kammarens ledamöter stående, befäste herr talmannen med ett klubbslag det slutliga antagandet av det vilande grundlagsändringsförslaget om införande av enkammersystem.

Grundlagsändring beträffande upphävande av postmedlens egenskap av bevillning

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 2, med uppgift på ett vilande förslag till grundlagsändring, avseende upphävande av postmedlens egenskap av bevillning, samt utlåtande i anledning av motioner i detta ämne vid denna riksdag.

I nu förevarande memorial hade utskottet för riksdagen anmält ett vid 1968 års riksdag som vilande antaget förslag till ändrad lydelse av 60 § regeringsformen, enligt vilket postmedlens egenskap av bevillning skulle upphävas.

I två vid årets riksdag väckta, lika lydande motioner, I: 252, av herrar *Schött* och *Brundin*, samt II: 289, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*, hade anhållits, att riksdagen — i avbidan på förslag från grundlagberedningen — måtte besluta att icke antaga det vilande grundlagsförslaget om ändrad lydelse av § 60 regeringsformen angående överförande från riksdagen till Kungl. Maj:t av beslut om postmedel.

Utskottet hade i det nu föreliggande memorialet

1. anmält det vilande förslag till ändring av 60 § regeringsformen, som framginge av bilaga till betänkandet;
2. hemställt, att motionerna I: 252 och II: 289 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Första kammaren har just fattat ett historiskt beslut, ett definitivt beslut om en författningsreform, som innebär en radikal ändring av den mer än hundraåriga organisationen av vår folkrepresentation. Om klokheten i det beslut, som i hög grad bär kompromissens prägel, må framtiden döma. Skönhetsfläckar saknas ej — den gemensamma valdagen, den treåriga valperioden och den otympligt stora kammaren. Nog därom. Herr talmannens stadfästade klubba har fallit.

Närmast på föredragningslistan har kammaren nu ett ärende av samma formella dignitet, vilande förslag till grundlagsändring, men av långt mindre betydelse utan att därför vara betydelselöst: frågan om upphävande av postmedlens egenskap av bevillning. Som motionär i ärendet ber jag att få anföra följande:

Grundlagsändring beträffande upphävande av postmedlens egenskap av bevillning

I motionerna, väckta i båda kamrarna av representanter för moderata samlingspartiet, hemställes, »att riksdagen — i avbidan på förslag från grundlagsberedningen — måtte besluta att icke antaga det vilande grundlagsförslaget om ändrad lydelse av § 60 regeringsformen angående överförande från riksdagen till Kungl. Maj:t av beslut om postmedel».

Konstitutionsutskottet deklarerar i sitt memorial att någon särskild åtgärd i anledning av motionerna icke är påkallad, eftersom den slutliga behandlingen av vilande förslag till grundlagsändringar enligt riksdagsordningen skulle innebära att kamrarna på framställda propositioner beslutar om antagande eller förkastande.

Det är mig då angeläget att först erinra om att riksdagen så sent som år 1957 på hemställan av konstitutionsutskottet bl. a. beslöt uppskjuta prövningen av vid 1954 respektive 1956 års riksdagar såsom vilande antagna förslag om grundlagsändringar i fråga om bestämmelserna för folkomröstning respektive domförhet i regeringsrätt.

Av riksdagsbehandlingen år 1957 framgår alltså att kamrarna efter beredning av konstitutionsutskottet också kan besluta uppskjuta prövningen av ett vilande grundlagsförslag.

Min tanke med motionen har varit att riksdagen icke nu skulle anta det vilande förslaget till grundlagsändring utan antingen avvisa förslaget eller uppskjuta prövningen av det och i det senare fallet, före slutligt ställningstagande, avvakta kommande förslag från grundlagsberedningen. Något hinder för konstitutionsutskottet att ta ställning till dessa alternativ och att alltså i sak behandla motionerna har jag ej kunnat finna föreligga.

Alltnog, vid sakfrågans behandling tidigare här i riksdagen har framhållits att man i första hand bör beakta poströrelsens karaktär av ett statligt monopol. Ett sådant innebär att man

vid bestämmande av avgifterna saknar det modifierande inflytande som enskild konkurrens skulle kunna utöva. En garanti mot eventuellt befarat godtycke har man hittills haft genom riksdagens rätt att besluta om avgifterna.

Dessa synpunkter anses icke ha varit främmande för 1809 års grundlagsstiftare vid postmedlens hänförande till bevillningar. De har åberopats tidigare här i riksdagen och får i princip alljämt anses äga sin giltighet. Jag har gärna velat erinra härom denna historiska dag.

Herr talman! Under åberopande av vad jag sålunda anfört och under hänvisning till innehållet i motionerna I: 252 och II: 289 får jag yrka att riksdagen i första hand för sin del ville besluta uppskjuta den slutliga prövningen av det vilande grundlagsförslaget till 1970 års riksdag samt i andra hand, om det första yrkandet ej bifalles, att det vilande grundlagsförslaget måtte förkastas.

Herr PETERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! Det har förut talats om konstitutionella frågor. Förslaget från herr Schött om uppskjutande av beslutet borde ha stått i motionen. Men denna innehöll inget sådant förslag utan gick ut på att denna grundlagsändring skulle förkastas. Det är tveksamt om uppskovsförslaget kan ställas under proposition.

I själva sakfrågan var vi inom utskottet i fjol enhälliga om postmedlen, och vi åstadkom en skrivning som även de närvarande högermännen kände sig nöjda med. Efter vad jag minns var det heller ingen överläggning om dessa frågor i kammaren. Man kan fråga sig varför bara postmedlen skall upptas i grundlagen. Man har funnit att det bör vara likadant för alla.

Herr talman! Jag ber att få hemställa att det vilande grundlagsändringsförslaget måtte antagas.

Grundlagsändring beträffande upphävande av postmedlens egenskap av bevillning

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Det är naturligtvis med viss tvekan som jag i konstitutionella frågor tar upp en debatt med min ärade bänkkamrat, konstitutionsutskottets värderade herr ordförande, men den fråga vi nu behandlar är av principiellt viktig natur. Jag tycker f. ö. att jag i mitt föregående anförande klart har visat att de yrkanden jag har ställt är fullt riktiga. Vidare tror jag mig kunna konstatera att herr talmannen inte har något att erinra mot desamma. Jag ber därför att i all korthet få vidhålla yrkandena.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt i fråga om uppskov med ställningstagandet till förevarande grundlagsändringsförslag till 1970 års riksdag samt därefter särskilt, om anledning därtill gäves, angående antagande av grundlagsändringsförslaget.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å yrkandet om uppskov till 1970 års riksdag med ställningstagandet till förevarande grundlagsändringsförslag; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjordes propositioner, först på antagande av grundlagsändringsförslaget samt vidare på förkastande av detsamma; och förklarades den förra propositionen, som upprepad, vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets hemställen i punkten 2 förklarades härmed hava blivit bifallen.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 3, med uppgift på vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna, antogs de i memorialet intagna grundlagsändringsförslagen.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 för kungl. hov- och slottsstaterna, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom civildepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1969/70 till oförutsedda utgifter;

nr 15, i anledning av vissa i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1969/70 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1969/70; och

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1969/70.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 3, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna bankoutskottets utlåtande nr 4, angående verkställd granskning av riksdagens lönedelegations verksamhet under år 1968.

Ang. granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av verkställd granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning.

I detta utlåtande hade utskottet för riksdagen anmält, att det vid den granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning under år 1968, som utskottet grundlagsenligt förehaft, icke förekommit någon anledning till anmärkning.

Herr BERGLUND (s):

Herr talman! När vi i denna kammarbehandlade Kungl. Maj:ts proposition om ersättning till arvinge i Bäckströms sterbhus, uttalade jag den meningen att JO inte borde ha extraarbeten av det slag som han hade haft i Bäckströms sterbhus, där han varit botredningsman och testamentsexekutor. Efter vad jag erfarit har den frågan

behandlats i första lagutskottet, och justitieombudsmannen har den 17 januari 1969 avgivit en promemoria, i vilken han redogör för sina förhållanden i fråga om Bäckströms arv. Han säger bland annat att han för sitt uppdrag fått ett ringa belopp på något tusental kronor. Såvitt jag kan finna är inte hela sanningen om ersättningsfrågan redovisad i denna promemoria. Ombudsmannen och hans släktingar har också fått dela lösöret. Han förbigår detta i sin promemoria genom att säga att det är föga värdefullt. I fråga om bedömning av värden i bouppteckningar kan man ha olika meningar. Det finns konstintresserat folk som sätter ganska högt pris på exempelvis taylor målade av Oscar Björck, Helmer Osslund, Breda och andra kända konstnärer. Det finns folk som högt skattar och betalar för ostindiskt porslin, danskt och antikt porslin, gammalt silver, tenn, kristallkronor, Bechsteinflygel, rokokopjäser m. m. Det kan ej betraktas som föga värdefullt lösöre.

En annan punkt i JO:s promemoria kan i särskilt hög grad diskuteras. Det gäller testamentets punkt 5 som behandlas på s. 4 i promemorian. I testamentet står det att lösöret skulle fördelas mellan släktingarna. JO:s tolkning är att den avlidne Bäckström därmed skulle avse kusinerna och deras barn. Den som sedermera läser testamentet ställer sig frågan, vilken grund det skulle vara för Bäckströms önskan att testamentets ägodelar skulle gå till kusiner och avlidna kusiners barn, som han aldrig sett eller kanske ens hört talas om. Men han hade ju en son som han i hela 40 år betalade ett månatligt bidrag till.

Om man närmare granskar JO:s promemoria mot bakgrunden av de faktiska förhållandena, finner man att den verkar föga övertygande i alla stycken. Jag har all anledning att vidhålla den mening som jag anförde vid ett tidigare tillfälle, nämligen att JO:s möjligheter att åta sig uppdrag av denna art bör

Ang. granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning

begränsas — Cæsars hustru får inte ens misstänkas.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Det är inte någon speciell del i JO:s ämbetsberättelse som jag har för avsikt att ta upp, utan jag vill mer beröra frågan om JO:s arbetsformer. Vi vet att arbetsuppgifterna i JO-ämbetet har ökat mycket kraftigt under senare år och att ämbetet för sin del inte har personella resurser att självt göra alla utredningar. Men frågan är om det är tillfredsställande att utredningar inom ett visst område överläts till inom samma område verkande tjänstemän. Det kan kanske i något fall bli på det sättet, att den som har gjort en JO-anmälan finner att i tjänsten överordnade tjänstemän får i uppdrag att granska hans anmälan. Det kan ju också vara så att de som har att granska vederbörande tjänstemans anmälan har möjligheter att påverka tjänstemannens tjänsteförhållanden i framtiden.

Jag skulle vilja ställa frågan till första lagutskottet, om man på något sätt har tagit upp JO:s verksamhets- och arbetsförhållanden, om det finns tillräcklig personal för utredningsuppgifterna och om inte utredningen med fördel skulle kunna överlätas åt personal som inte är verksam inom de områden som ärendena gäller.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag beklagar mycket att herr Berglund tar upp denna fråga igen, och nu med rent personliga aspekter mot justitieombudsmannen Bexelius. Jag skall emellertid inte ägna mycken tid åt vad han här anförde. Bl. a. blandade herr Berglund samman frågan om ersättning för uppdraget som boutredningsman och frågan om de legat som Bexelius och andra släktingar till den

avlidne erhållit enligt testamente. Den senare frågan har inte på något sätt varit aktualiserad på annat håll, och det finns inte heller någon som helst anledning att ta upp den.

Herr Berglund hänvisade till vad han i höstas sade beträffande rätt för justitieombudsmannen att åta sig uppdrag av denna natur. Då vill jag framhålla att det gäller uppdrag som boutredningsman, tidigare som god man eller förmyndare för den avlidne personen. Det har i många fall fastställts stränga restriktioner för de uppdrag som domare och andra tjänstemän, särskilt i högre ställning, haft rätt att åta sig, men uppdrag av denna karaktär har aldrig ifrågasatts, och det är i varje fall tämligen självklart att det inte kan vara rimligt att ställa upp några restriktioner när det gäller förhållanden till nära anhöriga, låt oss säga förmynderskap för egna barn eller andra nära anhöriga, boutredningsuppdrag i sådana bon där man själv eller ens anhöriga har del, osv. Så har heller inte gjorts beträffande justitieråd, och för justitieombudsman gäller samma regler som för justitieråd i detta avseende.

När denna fråga nu har tagits upp i samband med granskningen av JO:s ämbetsberättelse anser jag emellertid att det bör klart uttalas här i kammaren, att justitieombudsman Bexelius under sin verksamhet i riksdagens tjänst gjort sig känd för en särskilt engagerad insats på det arbetsområde som varit hans. Han har tagit nya initiativ och givit sig i kast med förut inte så beaktade områden inom vår förvaltning. Härigenom har hans ämbetsutövning blivit av stor betydelse för hela vår förvaltningsapparat och inte minst rätts-säkerhetsproblemen. Det gamla JO-ämbetet, som länge varit ett svenskt unikum, har under denna tid väckt stor uppmärksamhet i många främmande länder. Mot bakgrunden härav är det att beklaga, att det här i kammaren görs uttalanden som måste uppfattas såsom mot Bexelius riktade angrepp av per-

Ang. granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning

sonlig karaktär och med så ringa sakligt underlag.

Jag vill så övergå till det problem som herr Nilsson tog upp, nämligen sättet för utredning av de hos JO-ämbetet anhängiggjorda ärendena. Det har när JO-ämbetets organisation diskuterats, bl. a. vid den för bara ett par år sedan genomförda omorganisationen, stått klart att man inte bör bygga upp ett stort ämbetsverk med resurser att med egna arbetskrafter utreda alla inkommande ärenden. Om så skedde skulle hela institutionens karaktär förändras på ett väsentligt sätt. Jag tror att också herr Nils Nilsson delar denna uppfattning.

Om man sålunda utgår från den befintliga organisationen, har justitieombudsmännen olika möjligheter att utreda de olika fallen. Ibland räcker det med att genom kansliets försorg infordra yttranden från de närmast berörda. I andra fall kan det vara lämpligt att använda den normala utredningsapparaten i samhället, vilket för vanliga civila ärenden innebär antingen polismyndigheten eller vederbörande överordnade myndighet. För militära mål är det normala utredning genom överordnad militär myndighet. Slutligen kan ärendets beskaffenhet i en del fall kräva speciella åtgärder, t. ex. tillkallande av en särskild utredningsman. Det kan naturligtvis också inträffa att en på annat sätt verkställd utredning behöver kompletteras så som jag senast sade.

Här har inte framförts någon kritik rörande de utredningsmetoder som använts i något av de i nu ifrågavarande ämbetsberättelser berörda fallen. Ännu inte avgjorda fall kan givetvis inte nu bli föremål för granskning. Om man, sedan den nya organisationen varit i funktion någon tid, skulle finna att organisationen eller instruktionen bör ändras på något sätt, ligger det närmast till hands att motionsvägen ta upp frågan vid en kommande riksdag.

Herr BERGLUND (s):

Herr talman! Jag vill först försäkra att jag inte har det minsta emot någon av dem som har agerat i ärendet. Justitieombudsmannen känner jag inte igen till utseendet — jag skulle kunna snubbla på honom och inte veta vem han är.

Jag har inte haft andra kontakter i den här frågan, utan jag har först läst de ärenden som vi alla har att befatta oss med, och sedan har jag sökt mig vidare bakåt. Frågan har ju diskuterats på olika håll.

Herr Alexanderson har inte anfört några sakargument i den här frågan. Han har tagit till djupa brösttoner och talat om vårt allmänna förtroende för JO. Det är inte den saken jag har diskuterat. Jag har sagt att i denna fråga finns det detaljer som inte är bra: en bouppteckning med för låga värden och en testamentstolkning som i hög grad kan diskuteras. Detta är ingenting straffbart enligt lag, men det är omständigheter som inte bör förekomma i sammanhang med JO, och det är därför jag har tagit upp den här frågan. Jag vill åt principen. Jag vill ha lagbestämmelser som begränsar JO:s möjlighet i det här fallet och detta av omtanke om JO-institutionen. Personerna som har agerat i ärendet är för mig likgiltiga.

Efter härmed slutad överläggning lades förevarande utlåtande till handlingarna.

Herr TALMANNEN anförde:

Den till i dag, onsdagen den 12 februari, kl. 14.00 ordnade informationen om ADB måste inställas. Föredragshållaren, överdirektör Pernelid, har till följd av snöhinder på Kennedy Airport i New York inte kunnat infinna sig.

Efter samråd med andra kammarens talman får jag meddela att arbetsplenum nästa vecka, onsdagen den 19 denna, som i den preliminära planen ut-

satts till kl. 10.00 eller kl. 14.00, kommer att taga sin början kl. 14.00.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 56, till Konungen i anledning av vilande förslag till grundlagsändringar.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.31.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Torsdagen den 13 februari

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 5 innevarande månad.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren medgiva, att — eftersom herr statsrådet Aspling vore upptagen av frågesvar i andra kammaren — svar å den av herr Strandberg framställda enkla frågan finge lämnas först.

Ang. mottagningsmöjligheterna i Norrbotten för TV:s program 2

Herr statsrådet **MOBERG** erhöll ordet för att besvara herr *Strandbergs* (m) fråga till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående mottagningsmöjligheterna i Norrbotten för TV:s program 2, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 4 februari, och anförde:

Herr talman! Herr Strandberg har frågat chefen för kommunikationsdepartementet om han vill medverka till att mottagningsmöjligheter skapas redan vid starten av TV 2 vid årsskiftet 1969/70 för så många TV-abonnenter som möjligt i Norrbottens län. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Enligt de av riksdagen godkända riktlinjerna för utbyggnaden av distributionsnätet för TV 2 skall TV 2-stationen i Boden tas i bruk under första halvåret 1970. Enligt vad jag erfarit från televerket beräknas dock sändningarna av TV 2 från Boden kunna starta på provisorisk basis redan vid årsskiftet 1969/70.

Att starta ytterligare en eller flera TV 2-stationer inom Norrbottens län

redan vid årsskiftet 1969/70 synes med hänsyn till det starkt komprimerade utbyggnadsprogrammet inte vara möjligt.

Herr **STRANDBERG** (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Moberg för svaret på min enkla fråga. Låt mig bara kortfattat säga något om de tekniska förutsättningarna i dag. Den 1 januari 1970 skall länksystemet i nordisk sträckning enligt planerna vara utbyggt till Vännäs. Det innebär att kanaler då finns tillgängliga för TV 1 och TV 2 samt därutöver en reservkanal. På länksträckorna Vännäs—Boden och de vidare förgreningarna till Kiruna respektive Haparanda och Pajala finns i dag dels ordinarie kanal för TV 1 och dels reservkanal att tillgripa vid länkfel på ordinarie kanal.

Den 1 juli 1970 beräknas TV-länken Vännäs—Boden vara utbyggd med ytterligare en kanal, och det övriga länknätet i Norrbottens län beräknas bli klart den 1 juli 1971.

Nu kan man i detta läge tillgripa olika lösningar. Genom att teknisk utrustning redan nu finns tillgänglig kan arbetet forceras i första hand på sträckan Vännäs—Boden.

Reservkanalerna Vännäs—Boden och vidare förgreningar kan direkt tagas i bruk för TV 2. Visserligen kommer detta att innebära problem vid driftstörningar därför att reservkanal saknas, men det borde vi kunna acceptera.

En ny reservkanal på sträckan Vännäs—Boden kan eventuellt skapas genom reläöverföring via Skellefteå. Försök härmed kan verkställas omedelbart sedan Vännässtationens installationer för TV 2 är klara.

Ang. bedömningen av arbetsförmåga vid ersättning från den allmänna försäkringen

Herr talman! Invånarna i Norrbottens län betalar lika hög licensavgift för TV som andra invånare i riket. De bör därför också få samma möjligheter att glädjas åt eller gråta över alla de program från Sveriges Radio-TV som distribueras via televerkets sändningsnät. Rättviseskäl talar för att befolkningen i Norrbotten bör få samma utdelning på investerat kapital som kommer rikets övriga landsändar till del. Att detta inte alltid låter sig göra är naturligt, men centrala myndigheter måste beakta att konungariket Sverige även omfattar de norra landsändarna och icke endast utgörs av storstadsregionerna och större delar av Göta- och Svealand.

Jag är, herr talman, tacksam för den del av svaret som innebär att Bodensändaren provisoriskt skall sända TV 2 redan från starten. Det är ett glädjande besked som också innebär att vi nu kan sätta i gång med antennjusteringar m. m.

Vad den andra delen av svaret beträffar vill jag endast uttala det starka önskemålet att kraftfulla åtgärder vidtas, så att även länets andra TV-sändare ges möjligheter att snarast kunna sända program 2, även om sändningarna från starten blir av provisorisk karaktär. Bättre någonting än ingenting alls.

Jag tackar än en gång för svaret.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. bedömningen av arbetsförmåga vid ersättning från den allmänna försäkringen

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Werners* (vpk) fråga angående bedömningen av arbetsförmåga vid ersättning från den allmänna försäkringen, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 5 februari, och yttrade:

Herr talman! Herr Werner har frågat, om jag är »uppmärksam på förekomsten av en mycket diskutabel tolkning av graden av försäkrads arbetsförmåga, även stridande mot läkares utlåtande, som förekommer inom den allmänna försäkringen», och om detta ger anledning till någon åtgärd från min sida.

Det är omöjligt att av frågans formulering utläsa vad herr Werner syftar på. Gäller frågan invaliditetsbedömningen inom förtidspensioneringen, vill jag erinra om att i det uppdrag att utreda vissa pensionsfrågor, som regeringen nyligen lämnat riksförsäkringsverket, även ingår att undersöka tillämpningen av reglerna inom förtidspensioneringen.

Herr **WERNER** (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Aspling för svaret på min fråga. Det är möjligt att min något överdrivna respekt för hur frågorna skall formuleras har gjort att frågan kanske inte är så lätt att tyda.

Bakgrunden till min fråga är följande. En byggnadsarbetare blev för några år sedan sjuk och sjukpensionerades sedermera med full pension. Efter en tid ändrades beslutet om sjukpension, och mannen bedömdes som arbetsför till en tredjedel med motiveringen att han på den ort där han hörde hemma kunde få ett tredjedels arbete.

Läkare vid det lasarett där mannen hade behandlats hade bedömt arbetsförmågan till en sjättedel, vilket är lika med arbetsoduglig, medan pensionsdelegerade byggde ut hans arbetsförmåga med 100 procent, dvs. ansåg att han skulle vara arbetsför till en tredjedel.

Riksförsäkringsverket har efter besvär från mannen fastställt försäkringskassans beslut. Mannen har därefter fått ytterligare sjukdomsbesvär, vilket föranlett honom att hos försäkringskassan begära ändring av det tidigare beslutet om reducering av pensionen så att full

Ang. bedömningen av arbetsförmåga vid ersättning från den allmänna försäkringen
pension åter skulle utgå. Ingen ändring skedde dock, utan han bedömdes fortfarande som arbetsduglig till en tredjedel trots att läkarna bedömde honom som helt arbetsoduglig.

Det är flera problem i detta sammanhang som är anmärkningsvärda. Till att börja med är tolkningen av arbetsförmågan diskutabel, eftersom pensionsdelegerade har gått emot den bedömning som läkarna har gjort. Man har vidare bortsett från sysselsättningsläget på den ort där mannen bor när man ansett honom vara arbetsför till en tredjedel, ty varken arbetsförmedlingen eller arbetsvården har kunnat skaffa honom ett lämpligt arbete, vilket i och för sig inte är så underligt, om jag säger att detta gäller Västernorrlands län. Mannen har därigenom försatts i en ekonomiskt hopplös situation.

Det fall jag relaterat, som bildar bakgrunden till min fråga, visar att det drabbar den enskilde mycket hårt när försäkringskassan i stället för att visa generositet desavouerar läkarna och bedömer arbetsförmågan på ett helt annat sätt och det dessutom är så att samhället, i varje fall på denna ort, inte kan tillgodogöra sig hans nedsatta arbetsförmåga.

Till sist måste det också betraktas som mycket anmärkningsvärt att försäkringskassan vidhåller sin ståndpunkt även efter det att sjukdomen förvärrats och nya läkarintyg visar att arbetsförmågan är helt borta.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Werner har tagit upp ett enskilt fall, som jag av naturliga skäl inte kan diskutera. Fallet har emellertid uppenbarligen beröring med invaliditetsbedömningen inom förtidspensioneringen, och jag har redan sagt i mitt svar att dessa frågor kommer att

bli föremål för utredning i enlighet med det uppdrag som riksförsäkringsverket har fått.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Jag menade heller inte att statsrådet skulle ta ställning till det enskilda fallet. Hur som helst blottar det exempel som jag har anfört ett mycket otillfredsställande förhållande därigenom att försäkringskassan i detta fall desavouerat läkarna. Vidare har man bortsett från arbetsmarknadsläget. Det här speciella fallet inträffade ju i Västernorrlands län som är ett utflyttningsområde. Liknande fall kan naturligtvis förekomma i andra bygder med likartade svårigheter.

Jag anser också att det måste vara principiellt fel att försäkringskassan bedömer den medicinska kapaciteten till en viss grad, innan arbetsvården bedömt vederbörandes förmåga och undersökt om det finns ett arbete som kan ge sysselsättning motsvarande arbetsförmågan. Vad är t. ex. 50 procent arbetsförmåga för en murare? Skall den »50-procentiga muraren» lägga in hälften så många stenar som de övriga gubbarna i laget? Vad jag har anfört visar att det finns problem som det gäller att komma till rätta med. Det samarbete som existerar mellan försäkringskassorna, arbetsmarknadsorganen och arbetsvården fungerar inte tillfredsställande på grund av att arbetsvårdens resurser är för små.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Kammarrens sammanträde avslutades kl. 16.12.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Fredagen den 14 februari

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.

Herr TALMANNEN anförde:

Jag ber att få meddela, att till kammarens ledamöter i dag utdelats en preliminär plan för behandlingen av ärenden i kamrarna för tiden intill påskuppehållet. För tiden därefter och till sessionens slut kommer särskild plan att lämnas senare.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1969/70;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budget-

året 1968/69 i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser utbildningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69, i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte motioner;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser civildepartementets verksamhetsområde;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till vissa personer; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av motioner om åtgärder till hjälp åt ensamstående; och

nr 2, i anledning av motioner om högtidlighållande av femtioårsminnet av den kvinnliga rösträttens införande.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 14.03.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert